

KAHDEN KODIN LAPSUUS

*Katsaus lapsen vuorottelevan asumisen
kirjallisuuteen ja käytännön toteutukseen*

Raija Panttila

SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 1/2005

Yhteystiedot:

SOCCA

fax 310 423 44

Heikki Waris -instituutti

puh. 09 310 617 22, fax 09 310 617 25

Tilaukset:

socca@hel.fi

waris.instituutti@hel.fi

Kansisuunnittelu ja toteutus: Vinjetti Ky/Antti Tapola

Ulkoasu ja taitto: Heikki Waris -instituutti/SOCCA/Katri Järvi

Painotyö: Helsingin kaupunki/Digipaino

ISSN 1795-701X

ISBN 952-5616-00-2

ESIPUHE

A vio- ja avoerot ovat yleistyneet 1970 -luvulta lähtien, joskin jonkinlainen taitekohta lienee saavutettu määrien lisääntymisessä. Asenteet ovat yleisesti muuttuneet myönteisemmiksi aikuisten yksilöllisiä ratkaisuja kohtaan myös parisuhteessa ja siten erotkin ovat tulleet helpommin hyväksyttäviksi. Post-modernin yksilöllisyyttä korostavan näkemyksen mukaan myös perheenjäsenet ovat ensisijaisesti yksilöitä omine henkilökohtaisine tarpeineen ja elämänprojekteineen. Perheiden monimuotoisuutta ja aikuisten mahdollisuutta ratkaista pari- ja perhesuhteensa vapaasti on haluttu edistää.

Monien myönteisten kehityskulkujen ja muutosten tiimellyksessä usein lapsen näkökulma, tarpeet ja toiveet jäävät pohtimatta tai aikuisten tekemät ratkaisut koetaan itsestään selvästi lasten edun mukaisiksi. Tiedämme loppujen lopuksi vielä suhteellisen vähän erilaisten yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksista lasten hyvinvointiin. Vanhempien ero on lapsen kannalta merkittävä elämäntapahtuma, jolla on vaikutuksia hänen elämäolosuhteisiinsa, identiteettiinsä rakentumiseen ja hyvinvointiinsa yleisesti. Vanhemmillä on ratkaiseva rooli siinä, miten he auttavat lasta eteenpäin uudessa elämäntilanteessa. Toivottavasti uusi lapsitutkimus, joka korostaa lapsen osallisuutta, tuottaa lisää tarpeellista tutkimustietoa tästä asiasta.

Raija Panttilan selvitys lapsen vuorotteluasumisesta on tärkeä ja ajankohtainen puheenvuoro lapsen asemaan vanhempien erossa. Selvityksen näkökulma on vanhempien; vanhemmat kertovat niistä lähtökohdista ja perusteista, joilla lapsen asumisratkaisuun on päädytty. Tekstissä tulee esiin selvityksen tekijän oma asiantuntijuus käytännön sosiaalityön tekijänä. Tässä tehtävässä hänelle on kertynyt sekä kokemus- että tutkimustietoa lapsen huoltajuuteen, asumiseen ja tapaamiseen liittyvissä kysymyksissä. Tekijä kuljettaa lapsen näkökulmaa mukanaan läpi tekstin siitä huolimatta, että hän pyrkii ymmärtämään myös vanhempien näkemyksiä siinä vaikeassa tilanteessa, jossa nämä joutuvat ratkaisujaan tekemään.

Panttilan selvitys on ensimmäinen SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarjassa ilmestyvä teos. Siten se on merkittävä virstanpylväs Pääkaupunkiseudulla sosiaalialan osaamiskeskustoiminnassa, jota molemmat yksiköt toiminnassaan toteuttavat. Suuret kiitokset Raijalle.

Julkaisusarjassa pyritään osaamiskeskustoiminnan keskeisten periaatteiden mukaan tuottamaan ja levittämään sosiaalialalla tarvittavaa käytäntölähtöistä tietoa erilaisten selvitysten, raporttien ja tutkimusten muodossa.

*Kirsi Nousiainen
Heidi Hällman
Erja Saurama*

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO 6

1.2. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittelee lapsen edun 8

1.2.1. Huoltajuus 8

1.2.2. Asuminen 10

1.2.3. Tapaamisoikeus 11

2. VUOROTTELUASUMINEN AIKAISEMMISSA TUTKIMUKSISSA 12

2.1. Yhteishuoltajuudesta yhteistyövanhemmuuteen 12

2.2 Kahden kodin lapsuus 14

2.2.1. Pienet lapset 15

2.2.2. Herkkyys lapsen tarpeille 18

2.2.3. Asuntojen fyysinen etäisyys 19

2.3. Yhteistyövanhemmuus – haaste lapsen vuorotteluasumisessa 20

2.3.1. Lapsen sopeutuminen 20

2.3.2. Vanhempien yhteinen päätös 22

2.3.3. Lapsen tarpeet etusijalla 23

2.3.4. Vanhempien näkökulma 23

**3. VUOROTTELUASUMINEN HELSINKILÄISISSÄ
PERHEISSÄ 24**

3.1. Aineiston kuvailu 24

3.1.1. Taustatietoja 25

3.1.2. Käytännön toteutus 26

3.1.3. Vanhempien mielipiteitä 27

3.2. Haastattelut 29

3.2.1. Päätöksen yksimielisyys 30

3.2.2. Vanhempien perustelut ratkaisulle 34

3.2.3. Lapsen arki 39

3.2.4. Vanhemman arki 44

3.3. Pohdinta 46

LÄHTEET: 50

Liite 1 51

Liite 2 52

Liite 3 55

1. JOHDANTO

Ajatus tämän selvityksen tekemiseen nousi käytännön työssä perheasiain-toimistossa (nykyisin: perheoikeudelliset asiat -yksikkö) sosiaalityöntekijänä. Sosiaalityöntekijät ja lastenvalvojat vahvistavat sopimuksia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, kun vanhemmat asuvat erillään joko avio-/avoeron vuoksi tai kun yhteistä asumista ei ole koskaan ollutkaan. Lailla lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on tarkoitus turvata lapselle myönteiset ja läheiset suhteet kumpaankin vanhempaansa myös vanhempien asuessa erillään. Käytännössä lap-sen oikeus tavata sitä vanhempaa, jonka luona hän ei asu, on useissa tapauksissa to-teutettu viikonlopputapaamisina siten, että lapsi viettää aikaansa tapaajavanhem-man luona joka toisena viikonloppuna sekä koululaisten loma-aikoina ja juhla-pyhinä. Tällöin vastuu lapsen arkielämästä jää toiselle vanhemmalle toisen van-hemman viettäessä lähinnä vapaa-aikaa lapsen kanssa. Ajan jakamisella lapsen ja vanhempien kesken on suuri merkitys lapsen ja vanhemman välisen suhteen ke-hittymisessä ja ylläpidossa. Lapsen yhteys toiseen vanhempaan säilyy myös viikonlopputapaamisilla, mutta yhteisen arjen puuttuminen tekee suhteesta laa-dullisesti erilaisen verrattuna suhteeseen ns. arkivanhempaan. Toisenlainen, vielä melko harvinainen käytäntö tapaamisoikeusjärjestelyissä on lapsen ajan puolitta-minen vanhempien kesken ts. vanhemmat sopivat lapsen hoidosta ja luonapidosta vuorotteluperiaatteella, jolloin lapsi viettää vuorotellen yhtä paljon aikaa kum-mankin vanhempansa luona, esimerkiksi viikon kerrallaan. Ratkaisu sisältää aja-tuksen tasapuolisuudesta niin lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa kuin vanhempienkin välillä.

Lapsen vuorotteleva asuminen herättää helposti tunteita ja keskustelua puo-lesta ja vastaan. Moni nykyvanhempi pitää ratkaisua itsestäänselvyytenä: ajatel-laan, että lapselle on turvattava tasapuolisesti yhteys kumpaankin vanhempaansa eikä suhdetta toiseen vanhempaan tule "suosia". Vain elämällä arkea lapsen kanssa suhde vanhempiin säilyy luontevana ja lapselle syntyy realistinen käsitys kum-mastakin vanhemmastaan. Epäilyt järjestelyä kohtaan nousevat ajatuksesta onko ratkaisu tehty lapsen vai vanhempien edun näkökulmasta. Mitä lapselle merkit-see kodin ja lähipiirin jatkuva vaihtuminen? Juurtuuko lapsi riittävästi mihinkään? Toimiiko vanhempien välinen yhteistyö riittävän hyvin vai joutuuko lapsi

viestinviejäksi? Onko ratkaisu kompromissi vanhempien väliseen riitaan/parisuhteongelmaan? Jääkö lapselle tilaa omille tarpeilleen vai joutuuko hän myötäilemään vanhempiensa toiveita? Viranomaisten tietoon näiden sopimusten toimimisesta tulee voittopuolisesti ne tapaukset, jotka vanhemmat kokevat jollain tavalla ongelmallisina. Vanhemmat ottavat yhteyttä uudelleen sopimuksen vahvistaneeseen viranomaiseen siksi, että he haluavat muuttaa ratkaisua tai hakevat apua sopimuksen käytännön toteuttamisessa.

Kokemustemme mukaan lapsen vuorotteluasuminen myös riitautuu usein. Tällöin perheet tulevat sosiaalitoimen asiakkaiksi tuomioistuimen pyynnöstä. Kun lapsen asumista tai tapaamisoikeutta käsitellään oikeudessa ja lapsi viettää yhtä paljon aikaansa kummankin vanhempansa luona, lapsi saattaa unohtua kiistan keskellä.

Lasta/lapsia koskevien sopimusten tekovaiheessa perheen tilanne voi olla hyvin monenlainen. Tyypillisin tilanne sopimuksen tekohetkellä on erovaihe, jolloin vanhemmat joko asuvat vielä yhdessä tai ovat hiljattain muuttaneet erilleen. Moni käytännön asia on perheessä vielä avoin. Parisuhteen päättymiseen liittyvät tunteet ovat pinnalla. Eroon päätyvät osapuolet ovat eri vaiheissa eroproessia. Vanhemmilla on erilainen valmius keskustelemiseen vanhemmuudesta eron jälkeen ja lapsen hoitovastuun jakamisesta riippuen esimerkiksi eron syistä. Kun vanhemmat eivät ole asuneet yhdessä, tilanne on toisenlainen. Yhteinen historia on mahdollisesti hyvin lyhyt, jolloin puolisoita ei yhdistä yhteinen menneisyys, vaan pikemminkin tulevaisuus yhteisen lapsen vanhempina.

Tämän selvityksen tarkoituksena on

1) Koota yhteen lapsen vuorotteluasumista koskevaa tutkimustietoa keskittyen erityisesti Ruotsissa ja Yhdysvalloissa tehtyihin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen.

2) Kartoittaa kyselyaineiston ja haastattelujen muodossa sitä, minkälaisissa tilanteissa ja millä perusteilla helsinkiläiset vanhemmat sopivat lapsen vuorotteluvasta asumisesta.

3) Selvittää, millä edellytyksillä lapsen vuorotteluasuminen voidaan nähdä lapsen edun mukaisena ja millaisissa tilanteissa ratkaisua tulisi välttää.

Selvityksen tavoitteena on lisätä tietoa, jonka avulla vanhemmat saisivat eväitä lastaan koskevan tapaamisoikeussopimuksen tekemiseen lapsen edun mukaisesti erityisesti vuorotteluasumisratkaisua harkittaessa.

Selvityshanke on toteutettu yhteistyössä Heikki Waris-instituutin kanssa.

1.2. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittelee lapsen edun

Vuonna 1983 annettiin laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lain kantavana periaatteena on asioista sopiminen lapsen edun mukaisesti. Lain mukaan lapsen huollon tarkoituksena on lapsen hyvinvoinnin ja tasapainoisen kehityksen turvaaminen sekä läheisten ihmissuhteiden säilyttäminen. Huoltajan tehtävänä on järjestää lapselle turvallinen ja virikkeellinen kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toiveita vastaava koulutus. Laki ohjaa kasvattamaan lasta siten, että hän saa ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä osakseen. Lapsen loukkaava kohtelu, ruumiillinen kuritus ja alistaminen on kielletty. Huoltajan tulee keskustella lapsen kanssa lapsen henkilökohtaisista asioista päättäessään, mikäli se on mahdollista huomioon ottaen lapsen ikä, kehitystaso ja asian laatu. (LHL, 1983)

Eräs lastenhuoltolain tärkeimmistä tavoitteista on turvata lapsen oikeus kumpaankin vanhempaansa riippumatta siitä kumman vanhemman luona lapsi asuu. Laki koskee lapsen ja biologisten vanhempien (tai adoptiovanhempien) suhdetta. Huolimatta siitä, että lapsen ns. psykologinen tai sosiaalinen vanhempi olisi joku muu aikuinen, nykyisen lainsäädännön mukaan lapsen huoltajuutta tai tapaamisoikeutta ei voida vahvistaa sopimusteitse muihin kuin biologisiin tai adoptiovanhempiin nähden. Tämän selvityksen ulkopuolelle jäävät siis esimerkiksi lapsen uusperhesuhteet.

Lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta sopiminen tulee ajankohtaiseksi vanhempien erotessa joko avio- tai avioliitosta tai kun vanhemmat eivät ole asuneet yhdessä, jolloin isyydentunnustamisen yhteydessä yleensä vahvistetaan lapsen asuminen jommankumman vanhemman luona. Yleensä vanhemmat tekevät sopimuksen, jonka sosiaaliviranomainen vahvistaa. Lastenhuoltolaki korostaa vanhempien vastuuta lasten asioiden ratkaisussa ja pitää vanhempien sopimusta ensisijaisena ratkaisuna. Ennen sopimuksen vahvistamista sosiaaliviranomaisen tulee kuitenkin varmistua siitä, että sopimus ei ole vastoin lapsen etua. Silloin, kun vanhemmat ovat erimielisiä lapsen asuinpaikasta, huolto muodosta tai tapaamisoikeudesta, asia annetaan tuomioistuimen päätettäväksi.

1.2.1. Huoltajuus

Vanhemmat ovat yhdessä lastensa huoltajia, kun lapsi syntyy avioliiton aikana.

Jos vanhemmat eivät ole avioliitossa keskenään lapsen syntyessä, huoltajuus on yksin lapsen äidillä, elleivät vanhemmat tee sopimusta yhteishuoltajuudesta esimerkiksi isyyden vahvistamisen yhteydessä. (LHL, 1983)

Lainsäädännön tavoitteena on ollut, että lapsen huollosta vastaavat hänen vanhempansa yhdessä ja tästä poikkeavat järjestelyt on nähtävä toissijaisina. Kun lapsi viettää aikaa yhtä paljon molempien vanhempiensa kanssa, yhteishuoltajuus lienee itsestäänselvyys. Sirpa Taskinen (2001) perustelee yhteishuoltajuuden ensisijaisuutta lapsen edun mukaisena ratkaisuna siten että molempien vanhempien säilyessä huoltajina he yleensä ovat kiinnostuneempia lapsen asioista. Puolisoiden ero ei saisi vaikuttaa vanhemmuuteen.

Yhteishuoltajuus vanhempien asuessa erillään on vallitseva käytäntö niin Suomessa, Ruotsissa kuin Yhdysvalloissakin. Lain yhteishuoltajuudesta tultua voimaan vuonna 1983 yhteishuoltosopimusten määrä on koko ajan kasvanut. Viime vuosina yhteishuoltosopimusten osuus avioerotapauksissa on ollut noin 75 % ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten osalta yhteishuoltajuussopimusten osuus on ollut jopa 95 %. (Litmala, 2001)

Yhteishuoltajuus käsitteenä on saanut erilaisia tulkintoja viranomaisten ja vanhempien keskuudessa sekä eri maissa. Arkikielessä monet vanhemmat tarkoittavat yhteishuoltajuudella *lapsen jokapäiväisen hoidon ja huolenpidon jakamista tasan*, josta tässä selvityksessä käytetään nimitystä *vuorotteluasuminen*. Kirjallisuudessa käytetään ajoittain myös termiä *tosiasiallinen yhteishuoltajuus* synonyyminä vuorotteluasumiselle (esim. Hokkanen, T. 2002). Lainsäädäntö ja viranomaistahot taas erottavat huoltajuuden ja arkisen huolenpidon siten, että huoltomuodolla määritellään vanhemman juridinen asema lapseen nähden. Yhteishuoltajuudessa vanhemmat tekevät yhdessä lasta koskevat tärkeät päätökset. Huoltajana vanhemmalla on oikeuksia ja velvollisuuksia lapseen nähden. Arkipäivän huolenpitovastuu taas määräytyy lapsen asumisen ja tapaamisoikeuden perusteella. Suomessa yhteishuolto toteutuu käytännössä monella eri tavalla. Se voi jäädä lähes merkityksettömäksi seikaksi, jolla ei ole vaikutusta lapsen tai hänen vanhempiensa arkielämään. Osassa perheitä yhteishuoltajuudella on tärkeä psyykinen merkitys sille vanhemmalle, jonka luona lapsi ei asu samalla kun lapsen kanssa asuva vanhempi hoitaa ja huolehtii kaikista lasta koskevista asioista. Toiseen ääripäähän vietyinä yhteishuoltajina toimivat vanhemmat jakavat vastuun lapsesta tasan ja sopivat esimerkiksi lapsen vuorottelevasta asumisesta.

Monissa amerikkalaisissa tutkimuksissa yhteishuoltajuus jaotellaan *juridiseen yhteishuoltoon*, jossa vanhemmat tekevät lasta koskevat päätökset yhdessä sekä *fyysiseen yhteishuoltoon*, joka sisältää edellisen lisäksi sen, että lapsi asuu huomattavan osan ajasta kummankin vanhempansa luona. (esim. Mindrup, B. 2001)

1.2.2. Asuminen

Lastenhuoltolain yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että etenkin nuorten lasten ollessa kysymyksessä lähtökohtana tulisi olla lapsen kasvuympäristön turvaaminen sillä tavoin, että lapsi tosiasiallisesti olisi pääasiassa toisen vanhempansa luona, jos vanhemmat asuvat erillään. Lapsi ei voi olla kirjoilla kuin yhdessä paikassa, vaikka hän tosiasiallisesti asuisi yhtä paljon molempien vanhempien luona.

Käytännössä lapsen asumisratkaisulla on merkittävä vaikutus vanhempien asemaan lapsen huoltajina. Lapsen koulunkäynti ja oikeus päivähoitopaikkaan määräytyvät lapsen asuinpaikan mukaan. Lapsella on oikeus koulupaikkaan lähikoulussa. Jos vanhemmat asuvat eri kunnissa, lapsen koulu- ja päivähoitopaikka on siellä, missä hän on kirjoilla. Se vanhempi, jonka luona lapsi on kirjoilla, on yleensä ns. *lähivanhempi* tai *lähihuoltaja*, mikä käytännössä merkitsee mm. sitä, että yhteydenpito päivähoidosta tai lapsen koulusta toteutuu tämän vanhemman kautta. Myös taloudelliset etuudet, kuten lapsilisä tulee sille vanhemmalle, jonka luona lapsi on kirjoilla.

Perinteisesti vanhemmat ovat sopineet lapsen asumisesta äidin luona. Sekä sosiaalitoimen vahvistamista sopimuksista, että käräjäoikeuden tekemistä päätöksistä noin 82 %:ssa tapauksista lapsen asuminen oli äidin ja noin 18 %:ssa isän luona (Stakes, Tilastotiedote, Litmala, 2001). Kehitys on kulkenut 1990-luvulla perinteiseen suuntaan: 1980-luvulla isän luona asuminen oli hieman yleisempää (runsas viidennes tapauksista) kuin nykyisin (Litmala, 2001). Vuorotteluasumisesta ei ole saatavilla tilastotietoja Suomessa. Ruotsissa lapsen vuorotteleva asuminen on kasvanut kymmenessä vuodessa neljästä prosentista 17 %:n (v. 1990–2000/2001) (Statistiska Centranbyrån). Mindrupin (2001) mukaan myös Amerikassa äiti on edelleen yleisin ensisijainen hoitaja avioeron jälkeen. Isien osuus on noin 10 % ja erilaiset jaetun vanhemmuuden muodot esiintyvät noin 10–15 %:ssa avioeroperheitä.

1.2.3. Tapaamisoikeus

Lapsenhuoltolaissa tapaamisoikeudella tarkoitetaan lapsen oikeutta tavata ja pitää yhteyttä kumpaankin vanhempaansa vanhempien erosta huolimatta. Kyse ei siis ole vanhempien oikeudesta. Lapsen edun kannalta pidetään tärkeänä, että lapsi oppii kasvaessaan tuntemaan molemmat vanhempansa yhä paremmin, jolloin hän pystyy paremmin myös ymmärtämään itseään. (Taskinen, 2001). Lastenhuoltolaki velvoittaa lapsen kanssa asuvaa vanhempaa myötävaikuttamaan lapsen ja muualla asuvan suhteen ylläpitoon ja tapaamisten estämisestä voidaan lähivanhemmalle asettaa sanktio (esim. uhkasakko). Vähintään yhtä tärkeää lapsen kannalta on tapaajavanhemman sitoutuminen tapaamisiin ja lupauksen pitäminen tapaamisajoista sovittaessa.

Käytännön asiakastyöstä saadun kokemuksen perusteella vanhempien tekemät sopimukset lasten tapaamisoikeudesta voi jaotella karkeasti kolmeen eri ryhmään.

1) Yleisin sopimus lienee se, että lapsi on kirjoilla toisen vanhemman luona ja tapaa toista vanhempaansa joka toinen viikonloppu perjantaista sunnuntaihin sekä noin puolet loma-ajoista ja juhlapyhistä.

2) Tästä laajennettu versio on edellisen pohjalle rakentuva käytäntö, jolloin tapaamisviikonloput ovat pidennettyjä alkaen esimerkiksi torstaina ja päättyen maanantaina tai niin, että viikonlopputapaamisten lisäksi sovitaan joitakin arkitapaamisia esimerkiksi lapsen ja vanhemman yhteisen harrastuksen merkeissä.

3) Kolmas ja ainakin toistaiseksi harvinaisin tapaamisoikeuskäytäntö on lapsen luonapidon jakaminen tasan vanhempien kesken, jota usein toteutetaan ns. viikko–viikko -periaatteella.

Vuorotteluasumista toteutetaan joko niin, että lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhempansa luona tai niin, että lapsella on pysyvä asuinpaikka, jossa vanhemmat asuvat vuorotellen hänen kanssaan. Jälkimmäinen malli on harvinaisempi ja se toimii yleensä siihen saakka, kunnes toinen vanhempi tai vanhemmat tapaavat uuden kumppanin tai sitä pidetään väliaikaisena ratkaisuna siihen saakka, kunnes vanhemmat ovat löytäneet pysyvämmän ratkaisun. Lisäksi on lukuisia perheitä, jotka eivät kirjallisesti sovi lapsen tapaamisoikeudesta. Tällöin lapsen tapaamisoikeus voi vaihdella satunnaisista tapaamisista tai täysin yhteydenpitoa vailla olevista vuorotteluasumiskäytäntöön saakka.

2. VUOROTTELUASUMINEN AIKAISEMMISSA TUTKIMUKSISSA

Aihetta koskevaa kirjallisuutta ei ole juurikaan julkaistu Suomessa. Niinpä tässä selvityksessä tietolähteinä ovat olleet lähinnä Ruotsin sosiaalihuollituksen teettämä tutkimus: Växelvis boende, Att bo hos både pappa och mamma fast de inte bor tillsammans sekä Gunnar ja Bente Öbergin seurantatutkimus (raportti 1985 ja kirja Vuxna skilsmässobarn berättar, 2001). Lisäksi lähteenä on käytetty joitakin artikkeleita amerikkalaisista alan julkaisuista.

Ruotsin sosiaalihuollituksen teettämässä raportissa on koottu yhteen tietoja aikaisemmista aihetta koskevista tutkimuksista sekä kysely vanhemmilta, lapsilta ja asiantuntijoilta käsityksiä ja kokemuksia vuorotteluasumisesta. Gunnar ja Bente Öbergin seurantatutkimuksessa on haastateltu vanhempia ja lapsia vuosina 1978 ja 1982. Samojen perheiden lapsia haastateltiin uudelleen aikuisina vuosina 1999 ja 2000. Perheistä puolet oli valinnut ns. perinteisen asumismallin ja puolet olivat valinneet vuorottelevan asumismallin. Yhdysvalloissa julkaistu materiaali aiheesta on liittynyt mm. yhteis- ja yksinhuoltajuuden vertailuun, vanhempien eron jälkeiseen yhteistyöhön ja lapsen sopeutumiseen vanhempien eron jälkeiseen elämään.

2.1. Yhteishuoltajuudesta yhteistyövanhemmuuteen

Robert Bauserman (2002) on vertaillut tutkimuksessaan yhteishuoltajuudessa ja yksinhuoltajuudessa sekä osittain myös yhdessä molempien vanhempiensa kanssa asuvien lasten sopeutumista. Hän totesi yhteishuoltajuuden olevan useimmissa tapauksissa lasten edun mukainen ratkaisu. Tutkimuksessa ei todettu eroja siinä, oliko kyseessä juridinen tai fyysinen yhteishuoltajuus. Tärkeää oli se, että juridisessa yhteishuoltajuudessa olevat lapset viettivät enemmän aikaa myös isänsä kanssa. Bauserman toteaa, että vaikka yhteishuoltajuus ei olekaan kaikissa tapauksissa lapsen kannalta paras ratkaisu, esimerkiksi silloin kun toinen vanhempi kaltoin kohtelee tai laiminlyö lasta, se saattaa toimia myös vanhempien yhteistyötä edistävasti, jolloin vanhempien väliset konfliktit vähenevät ajan myötä. Ira Daniel

Turkat (2002) taas toteaa, että yhteishuoltajuus on nykyisissä avioeroratkaisuissa yleisin huoltojärjestely. Yhteishuoltajuuden tarkoitus on turvata lapselle kummankin vanhemman osallistuminen ja vaikuttaminen lapsen elämään. Tällaisessa jaetussa vanhemmuudessa yhteistyö ja yhteinen päätösten tekeminen ovat välttämättömiä. Turkat'n mukaan on hyvin yleistä, että (yhteishuoltaja) vanhempien käyttäytyminen on yhteen sopimatonta jaettuun vanhemmuuteen nähden. Vanhemmat toimivat joko suorasti tai epäsuorasti loukkaamalla jaetun vanhemmuuden periaatteita. Hän näkee *jaetun vanhemmuuden toimimattomuuden* (shared parenting dysfunction) vakavana nyky-yhteiskunnan ongelmana, joka avioerojen yleisyyden vuoksi koskee hyvin monia lapsia. Asiaa on kuitenkin hänen mukaansa vaikea todeta ja tutkia. Tutkimustulokset osoittavat mielestäni sen, että huoltomuoto (yksin/yhteishuolto) sinänsä ei selitä esimerkiksi lapsen sopeutumista tai vanhempien välisen yhteistyön toimivuutta/toimimattomuutta, vaan tilanteeseen vaikuttaa monia tekijöitä, jotka joko helpottavat tai heikentävät vanhempien yhteistyötä ja vaikuttavat sitä kautta lapseen.

Avio- tai avioero johtaa vanhempien tehtävien uudelleen jakamiseen. Kun ei asuta enää saman katon alla, kumpikin vanhempi on vuorollaan vastuussa lapsesta. Kumpikin vanhempi joutuu ottamaan vastuun myös niistä tehtävistä, jotka yhdessä elämisen aikana kuuluivat toiselle vanhemmalle. Lisäksi vanhempien on löydettävä tapa toimia yhdessä lapsen asioissa. Mitä useammin lapsi on sen vanhemman luona, jonka luona hän ei virallisesti asu, sitä enemmän vanhempien eteen tulee tilanteita, joissa täytyy kommunikoida keskenään ja toimia yhteistyössä lapsen asioissa. Halukkuus ja valmius yhteistyöhön edellyttävät sitä, että parisuhteen päättymiseen liittyvät erimielisyydet on läpikäyty, eivätkä parisuhteeseen liittyneet ristiriidat ole esteenä yhteistyölle. Etenkin eron alkuvaiheessa vanhemmilla on erilainen valmius yhteistyöhön; puolisoit ovat eri vaiheessa avioeroprosessia, eroon johtaneet syyt, oma elämäntilanne ym. seikat vaikuttavat keskusteluvalmiuksiin. Kun erosta on kulunut aikaa ja kun molempien vanhempien olosuhteet ovat vakiintuneet, edellytykset toimivalle yhteistyölle ovat usein otollisemmat. Tällainen tilanne saattaisi olla silloin, kun vanhemmat päätyvät yhdessä uuden tapaamisjärjestelyn vahvistamiseen käytännön kokemuksen kautta.

Furstenberg ja Chierling (1991) epäilevät, onko monillakaan eroon päätyneillä puolisoilla kykyä rakentavaan ja jatkuvaan yhteistyöhön. He väittävät, että vaan

pieni vähemmistö eroavista puolisoista kykenee parisuhdesovittelunkaan avulla toimivaan yhteistyöhön vanhemmuudessa. Osa pariskunnista pitäytyy ”vihollis- asemissaan”, eivätkä pyrikään luopumaan siitä. Näissä tapauksissa Furstenberg ja Chierling näkevät vuorottelevan asumisratkaisun (joint physical custody) lapsen kannalta kaikkein huonoimpana. Realistisin ratkaisu tällaisissa tilanteissa yhteistyövanhemmuuden (co-parenting) sijasta olisi ns. *rinnakkainen vanhemmuus* (parallel parenting), jolloin vanhemmat kommunikoivat keskenään vain välttämättömimmistä asioista ja siten minimoivat keskinäiset konfliktinsa. Kummallakin vanhemmalla on oma erillinen suhde lapseen ja heillä on sanaton sopimus siitä, että he eivät puutu toistensa elämään. Tämän mallin huonona puolena on kuitenkin se, että lapsi joutuu jakamaan elämänsä kahteen toisistaan erilliseen, irralliseen saarekkeeseen ja ylläpitämään tätä erillisyyttä.

Bruce Mindrup (2001) toteaa yhtyvänsä monien tutkijoiden havaintoon siitä minkälaista käyttäytymistä hyvin toimiva ja toimimaton yhteistyövanhemmuus pitää sisällään. Toimivaan yhteistyövanhemmuuteen kykenevien vanhempien käyttäytymisessä ilmenee yleensä seuraavanlaisia piirteitä: ei puhu pahaa toisesta vanhemmasta, ei koskaan lähetä viestejä toiselle vanhemmalle lapsen välityksellä, antaa lapsen nauttia toisen vanhemman tapaamisista, ei riitele koskaan lapsen läsnä ollessa sekä rohkaisee lasta ylläpitämään suhdettaan toiseen vanhempansa. Huonosti toimivaa yhteistyövanhemmuutta kuvaavat taas seuraavat vanhempien käyttäytymismallit: puhuu kielteisiä asioita toisesta vanhemmasta, lähettää viestejä toiselle vanhemmalle lapsen välityksellä, pyytää lasta ”vakoilemaan” toista vanhempansa, riitely lapsen läsnä ollessa ja toisen vanhemman rankaiseminen vaikeuttamalla tämän ja lapsen tapaamisia.

2.2 Kahden kodin lapsuus

Furstenbergin ja Chierlingin (1991) mukaan avioero on prosessi, jonka alkamisajankohta on vaikea määrittellä tai sen osapuolet määrittelevät sen eri tavalla. Prosessi alkaa yhteiselämän vaikeuksilla ja parisuhdeongelmilla usein jo vuosia ennen kuin puoliset päätyvät fyysiseen erillään asumiseen. Yleensä lapset pitävät viimeiseen asti kiinni ehjän perheen kuvasta. Vaikka lapset ovatkin läsnä aikuisten riidellessä ja ongelmat vanhempien välillä jatkuvat pitkään, heille tieto avioerosta tulee usein yllätyksenä. Fyysinen erilleen muutto tapahtuu yleensä

ennen juridista avioeroa. Perheen uudelleen organisoituminen jatkuu niin, että vanhemmat asettuvat asumaan lapsen/lasten kanssa, yksinään tai uuden puolison ja tämän mahdollisten lasten kanssa. Vanhemman kodista saattaa tulla myös uuden kumppanin lasten säännöllinen tapaamispaikka. Eroperheen lapsi joutuu käymään läpi menetyksen ehjän perheen hajoamisesta ja sopeutumisen kodin jakautumisesta kahteen yksikköön, joihin voi lisäksi liittyä myös uusia, lapsen arjessa merkittäviä ihmissuhteita.

Tilanne eroperheessä näyttäytyy lapsen näkökulmasta hyvin erilaiselta riippuen mm. lapsen iästä ja vanhempien erilleen muuttamisen syistä ja eroprosessin pituudesta. Lapsi on saattanut tottua elämään perheessä, jossa kumpikin vanhempi osallistuu tasavertaisesti vastuun kantamiseen lapsen arjesta. Tai toinen vanhempi on saattanut olla esim. työnsä vuoksi paljon poissaoleva, jolloin vastuu lapsesta on jäänyt kotona olevalle vanhemmalle. Lapsen kokemukset ennen avioeroa voivat vaihdella vanhempien keskinäisten aggressionpurkausten, jopa fyysisen väkivallan näkemisestä sovitteluvan eroamisen ilmapiiriin. Lapsi saatetaan pitää ajan tasalla siitä, mitä hänen perheessään on tapahtumassa tai hänelle kerrotaan asia vasta, kun ero tapahtuu fyysisesti. Kun on kyseessä vastasyntynyt lapsi, vanhempien parisuhteeseen liittyneillä seikoilla ei ole suoranaista vaikutusta lapsen tilanteeseen. Tällöin oleellista on se, miten vanhemmat keskenään jakavat vanhemmuuden ja osallistuvat tulevaisuudessa lapsen hoitoon ja kasvatukseen.

Lapsen tapaamisoikeuden sopimisen lähtökohtana tulee olla lapsen etu. Siinä tulee huomioida lapsen ikä ja kehitysvaihe sekä hänen yksilölliset tarpeensa. Pienelle lapselle on tärkeää tuttujen ja turvallisten asioiden säilyminen, jatkuvuus ympäristössä ja ihmissuhteissa. Säännöllisyys tapaamisissa luo lapselle sekä häntä hoitaville aikuisille ennustettavuutta elämään. Lapsen oman mielipiteen ja näkökulman huomioiminen tulee sitä tärkeämmäksi mitä vanhemmasta ja kehittyneemmästä lapsesta on kyse. Seuraavissa kappaleissa käsittelemme niitä tutkimuksissa ja kirjallisuudessa esiintyviä asioita, joilla katsotaan olevan merkitystä lapselle vuorotteluasumISRatkaisua tehtäessä.

2.2.1. Pienet lapset

Vastasyntyneiden ja pienten lasten näkökulmasta vuorotteluasumista käsittelevä kirjallisuus (erityisesti Ruotsin sosiaalivaltion julkaisu) perustuu paljolti kiintymyssuhdeteoriaan. Kiintymyssuhdeteoria on alun perin korostanut lapsen

kiintymystä yhteen aikuiseen ja menetystä tässä suhteessa lapsen elämälle erittäin ratkaisevana asiana. Myöhemmin näkökulmaa on laajennettu ja todettu lapsen kykenevän rakentamaan samanaikaisesti useitakin kiintymyssuhteita. Ensisijaisten kiintymyssuhteiden rakennuttua lapsi alkaa muodostaa kiintymyssuhteita perheen ulkopuolisiin aikuisiin sekä vähitellen myös ikätovereihin siirtyessään kodin ulkopuolelle päivähoitoon ja kouluun. Koska lapsi on pitkään riippuvainen aikuisesta, suhteet aikuisiin, myös päivähoidossa, ovat lapselle ensisijaisia melko pitkään.

Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsella on synnynnäinen (biologispohjainen) tarve kiinnittyä lähellä olevaan aikuiseen. Kiintymys kehittyy jatkuvassa vuorovaikutuksessa lapsen tarpeet tyydyttävän aikuisen kanssa. Lapsi kiintyy aikuiseen, joka tyydyttää hänen perustarpeensa. Lapsi oppii vähitellen, että hänen tarpeisiinsa vastataan ja lapselle syntyy turvallisuuden tunne hänen tarpeisiinsa oikealla tavalla vastaavaa aikuista kohtaan (Sinkkonen, J. ja Kalland, M. 2001). Kiintymyssuhteen laatu riippuu siitä, miten herkkää ja yhteensopivaa vanhemman ja lapsen yhteispeli on. Kontakti aikuiseen tai aikuisiin, jotka lapsesta huolehtivat muodostaa lapselle turvallisuuden perustan, jonka kautta lapsi alkaa muodostaa käsitystään itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Lapsen ensimmäisellä kiintymyssuhteella on todettu olevan merkitystä myöhempien ihmissuhteiden luomisessa. Esimerkiksi eräässä ruotsalaisessa tutkimuksessa on todettu kiintymyssuhdemallin 15 kuukauden iässä ennustavan sosiaalisia taitoja kahdeksanvuotiaana (Socialstyrelsen, 2001: Bohlin, G. ym., 2000, Andersson, K. 1999). Myös häiriöiden kiintymyssuhteissa on todettu olevan riskitekijöitä kaverisuhdevaikeuksien ja käyttäytymishäiriöiden suhteen esikoulu- ja kouluiässä. (Socialstyrelsen, 2001)

Pienen lapsen on vaikea pitää mielessä pitkää aikaa elävää muistikuvaa vanhemmastaan eikä pieni lapsi kestä pitkää eroa pääasiallisesta hoitajastaan (kiintymyksen kohteestaan). Lyhyet, tiheät tapaamiset ovat pienelle lapselle näin ollen parempia, kuin useita päiviä tai viikon kerrallaan kestävä ero pääasiallisesta hoitajastaan. (Socialstyrelsen, 2001)

Kiintymyssuhteen kehittymisen kannalta lapsella tulisi olla ensimmäisen elinvuoden aikana jatkuva, katkeamaton suhde ainakin yhteen aikuiseen. Molempien vanhempien sitoutuminen lapsen elämään alusta alkaen on lapsen elämää monella tapaa rikastuttava asia. Lisäksi lapsi ei ole niin haavoittuvainen, kuin jos hänellä olisi ainoastaan yksi kiintymyssuhde. Vanhemman sitoutuminen tapah-

tuu vain osallistumalla säännöllisesti lapsen jokapäiväiseen huolenpitoon.

Vanhempien asuessa erillään jo lapsen syntymästä saakka, haastava kysymys on, miten löytää tasapaino siinä, että lapsi ei kärsisi jatkuvista eroista, jotka saattavat vaarantaa kiintymyssuhteen kumpaankin vanhempaan, mutta hän saisi mahdollisuuden muodostaa kumpaankin vanhempaansa turvallisen kiintymyssuhteen niin, että vanhempi sitoutuisi lapsen huolenpitoon. (Socialstyrelsen, 2001: Broberg, A. & Bohlin, G.) Milloin lapsen kannalta on sopiva vaihe jakaa aika tasan vanhempien kesken, ei vielä tiedetä, ei ole olemassa tieteellistä näyttöä. Päätökset on tehtävä yksilöllisesti, mutta suuntaa antavina ohjeina voisi pitää ruotsalaisen lapsiasiain miehen raportin (Barnombudsmannen, 2000, Barndom pågåår) mukaan seuraava: alle 1½-vuotiaiden tapaamiset vain päiväsaikaan, yön yli esim. viikonloppu-tapaamiset tulisi harkita tarkoin, jotta siitä ei olisi haittaa kiintymyssuhteille.

Ruotsin sosiaalihuollituksen kokoaman raportin mukaan suurimmalla osalla lapsista on luonnollinen kiintymys kumpaankin vanhempaansa kohtaan kohdatessaan avioeron. Vanhemmilla taas tulisi olla luottamusta siihen, että he eronkin jälkeen voivat säilyttää läheisen ja kiinteän suhteen lapseen, vaikka he eivät jakaisikaan kaikkea lapsesta ihan tasan. Hyvin pienten lasten kohdalla, jotka eivät kenties ole koskaan eläneet yhdessä toisen vanhemman kanssa, kiintymyksen rakentaminen vaatii paljon tietoista panostusta vanhemmilta. Mitä kärsivällisempiä vanhemmat ovat seuraamaan lapsen omaa tahtia alussa, sitä helpompaa jatko tulee olemaan. Lapsen tulee saada olla usein sen vanhemman kanssa, jonka luona hän ei asu, jotta hyvä suhde rakentuisi. Kanssakäymistä voidaan lisätä asteittain siten, että se vähitellen muuttuu vuorotteluasumiseksi. Yöpymisjaksot tapaavan vanhemman luona tulee olla aluksi lyhyitä, yhden tai kaksi yötä kerrallaan. Vaikka lapsella olisi turvallinen kiintymyssuhde kumpaankin vanhempaansa, pienelle lapselle, esim. alle 3-vuotiaalle on kokonaisen joululoman tai kesäloman pituinen jakso liian pitkä aika olla poissa sen vanhemman luota, jonka luona hän on alun perin asunut.

Ruotsin sosiaalihuollituksen (2001) tutkimuksessa tavoitettiin perheitä, joissa vuorotteluasuminen oli onnistunut ratkaisu jopa aivan pienten lasten kohdalla (yli 8 kk ikäisistä alkaen). Näissä tapauksissa isän ja lapsen tapaamiset oli aloitettu vähitellen, esimerkiksi niin, että isä kävi tapaamassa lasta muutaman kerran viikossa lapsen kotona. Tapaamisaikaa pidennettiin asteittain ja lapsen ollessa valmis tapaamiset siirtyivät isän luo ja yön yli kestäviksi. Näissä perheissä kummallakin vanhemmalla

oli alusta lähtien hyvä ja läheinen suhde lapseen ja kumpikin vanhempi oli herkkä lapsen tarpeille.

2.2.2. Herkkyys lapsen tarpeille

Lapsen tarpeet muuttuvat iän myötä. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä tärkeämpi hänelle on suhde hänen perustarpeisiinsa vastaavaan, pysyvään aikuiseseen. Lapsen kasvaessa suhde ikätovereihin ja muut sosiaaliset suhteet alkavat saada suuremman merkityksen lapsen elinpiirissä. Vanhemman herkkyyttä lapsen tarpeille osoittaa se, millä tavalla vanhemmat huomioivat lapsen hyvinvointia ja luovat lapselle hänen yksilöllisiä tarpeitaan vastaavat olosuhteet. Lain mukaan lapsia koskeissa asioissa vanhempien tulee keskustella lapsen kanssa ja ottaa huomioon lapsen mielipide. On huomioitava kuitenkin, että lapsen mahdollisesti vaihtuvat toivomukset eivät aina ole sama asia, kuin lapsen etu. Lapselle ei myöskään tule jättää vastuuta päätösten tekemisestä, vaan päätöksen tekeminen ja siitä vastuun kantaminen kuuluu aina selkeästi vanhemmille. On muistettava, että lapsen kyky arvioida omaa tilannettaan monipuolisesti ja kypsästi on usein riittämätön verrattuna aikuisen elämäkokemukseen. (Taskinen, 2001) Yleensä lapsi ei myöskään halua tehdä valintaa vanhempiensa välillä.

Gunnar ja Bente Öbergin (2002) tavoitteena uusimmassa tutkimuksessaan oli saada tietoa siitä, miten nyt jo aikuiset henkilöt itse ovat kokeneet elämänsä vanhempiensa eron jälkeen ja miten erilaiset asumismallit ovat vaikuttaneet heidän suhteisiinsa äitiin/isään. Yksiselitteisiä johtopäätöksiä asiasta on vaikea tehdä. Yhden kodin mallissa haastateltavat ovat kertoneet hyvinä puolina turvallisuuden ja pysyvyyden kavereitten ja ympäristön suhteen. Huonoa oli se, että he kokivat tavanneensa isäänsä liian harvoin. Jotkut kertoivat, että he alkoivat ihannoita poissaolevaa vanhempaa, jolloin suhde lähivanhempaan joutui kohtuuttoman kovalle koetukselle.

Vuorotteleva asuminen oli eniten muuttuva ratkaisu: suurin osa murrosikäisistä oli valinnut jommankumman kodin pääkodikseen. Suurin osa niistä lapsista, jotka olivat vaihtaneet kahden kodin asumismuodosta yhden kodin malliin, olivat saaneet sisaruksia. Muita syitä olivat mm. vanhemman muutto toiselle paikkakunnalle, lapsen tarve olla yhdessä paikassa, vanhempien välien huonontuminen ja lapsen ja äiti-/isäpuolen väliset konfliktit. Huolimatta muutosta murrosiässä suurin osa lapsista piti arvokkaana sitä, että he olivat voineet jakaa arkeen

liittyviä asioita kummankin vanhempansa kanssa, minkä he arvelivat vaikuttaneen myönteisesti heidän itsetuntoonsa. Monen mielestä vanhemmuus oli tasa-painossa juuri oikeudenmukaisuusperiaatteen vuoksi. Erilaiset elämäntyyli- ja isompien ympyröiden tuomat kokemukset olivat joillekin rikkaus. Huonot puolet liittyivät yleensä käytännön ongelmiin, kuten tavaroiden kuljettamiseen paikasta toiseen. Toiset kokivat, että heiltä vaadittiin liikaa itsenäistä suunnittelua ja vastuuta.

Kielteisenä vuorotteluasumisen kokeneet nuoret kertoivat Öbergien seuranta-tutkimuksessa, että heiltä puuttuu kiinteä, oma paikka. Joskus he eivät jaksaneet vaihtaa paikkaa, erityisesti jos he kokivat tapaamisjärjestelyt monimutkaisiksi. Öbergit toteavatkin, että nuoren saattaa olla vaikea hyväksyä, että hän ei halutesaan voikaan muuttaa suunniteltua vuorottelurytmiä esimerkiksi siksi, että vanhemman uudesta liitosta oleva lapsi on vuorollaan vanhemman luona. Tällöin vanhemman tulisi keskustella nuoren kanssa asiasta ja osoittaa ymmärrystä nuorelle, vaikka ei pystyisikään paljon vaikuttamaan käytännön asioihin. Nuoret itse koettavat yleensä olla oikeudenmukaisia ja tahdikkaita kaikkia osapuolia kohtaan. Vanhemman tulisi kyetä olemaan herkkänä myös nuoren tarpeille. Nuoren tulisi saada tilaa omille vapauden pyrkimyksilleen myös vuorotteluasumisjärjestelyssä. Hän ei itse välttämättä tee aloitetta toisen vanhemman luo muuttamisen suhteen, koska hän ei halua loukata vanhempiaan. Kun lapsi osoittaa stressin merkkejä, on tärkeää että vanhemmat reagoivat ja pyrkivät muuttamaan tilannetta.

2.2.3. *Asuntojen fyysinen etäisyys*

Kummankin ruotsalaisen tutkimuslähteen mukaan vanhempien asuminen lähellä nähtiin hyvin toimivan vuorotteluasumisen edellytyksenä. Silloin lapsi välttää pitkät matkustukset vanhempien välillä ja voi pitää samat kaverit ja käydä samaa koulua kummankin vanhemman luota. Lapsen kasvaessa lähiympäristön, kavereiden ja vapaa-ajantoiminnan merkitys kasvaa. Päiväkodilla ja koululla on myös tärkeä osuus lasten elämässä. Lapsi ei voi käydä kahta koulua tai olla kahdessa päiväkodissa. Lapsille on vaikeampaa kuin aikuisille ylläpitää useita suhteita samanaikaisesti. Päiväkodilla on tärkeä osuus lapsen kasvuympäristönä myös lapsen ihmissuhdeverkoston näkökulmasta; siellä lapsella on omat tärkeät aikuis- ja kaverisuhteet. Yhteiset kokemukset syventävät kontakteja samalla tavalla kuin vanhempiinkin. Jos lapsi on päiväkodissa vain joka toinen viikko, hän ei ole mu-

kana siinä mitä päiväkodissa todella tapahtuu. Socialstyrelsen (2001). Toisaalta voisi myös pohtia sitä, onko lapselle tärkeämpää olla päiväkodissa kuin oman vanhempansa kanssa. Olisiko esimerkiksi alle kolmevuotiaiden lasten ensisijainen paikka vanhemman luona? (kirj. huom.)

Myös Öbergien seurantatutkimuksessa kaikkein tyytyväisimpiä olivat ne henkilöt, joitten vanhemmat olivat asuneet lähellä toisiaan. Riippumatta asumismuodosta, sitä pidettiin ehdottoman tärkeänä. Tutkijat tulkitsevat vanhempien halun asua lähellä entistä puolisoa osoittavan, että puoliset ovat halukkaita ja kykeneviä yhteistyöhön lasten asioissa, mikä lisää lasten turvallisuuden tunnetta.

Öbergit totesivat myös lasten selittävän eri tavoin sitä, minkä paikan he kokiivat kodikseen. Pienet lapset eivät olleet niinkään sidottuja vanhaan tuttuun kotiin ja esineisiin siellä, vaan kodin tunteen teki heille läheiset tutut ihmiset. Moni nuori kertoi omanneensa kaksi todellista kotia. Kokemukseen vaikutti toki esimerkiksi lapsen ikä vanhempien erotessa ja se miten pitkään perhe oli asunut yhdessä samassa kodissa: vanha tuttu asunto, jossa perhe ehti asua vuosia yhdessä, saattoi aluksi olla ”oikea koti” ja vähitellen pois muuttaneen vanhemman kodista tuli myös ”oikea koti”.

2.3. Yhteistyövanhemmuus – haaste lapsen vuorotteluasumisessa

2.3.1. Lapsen sopeutuminen

Öbergien tutkimuksessa valtaosa tutkimukseen osallistuneista lapsista oli sopeutunut hyvin ja löytänyt paikkansa yhteiskunnasta. Ne muutamat henkilöt, jotka kertoivat psyykkisistä oireiluistaan, tulivat perheistä, joissa he olivat joutuneet osallisiksi vanhempiensa riitaan heidän huollostaan. Asumismuodolla ei ollut merkitystä sinällään.

Ruotsin sosiaalivaltion raportissa todetaan, että on olemassa paljon tietoa siitä, että vanhempien eripuraisuus, konfliktit ja huono kommunikointi on yksi vahva riskitekijä lapsen epäsuotuisalle tunne-elämän ja sosiaalisten taitojen kehitykselle riippumatta siitä, miten lapsen asuminen on järjestetty. Vanhempien omat lapsuudenkokemukset voivat olla yksi vaikuttava tekijä sille, että he eivät kykene näkemään lapsen tarpeita, mikä saa aikaan sen, että he taistelevat oman itsensä puolesta sen sijaan, että taistelisivat lapsen edun puolesta (esim. huolto-

riidassa kokevat itsensä uhatuiksi).

Systeemiteoreettisesta näkökulmasta katsottuna asumisjärjestelyn vaikutuksia lapsen sopeutumiseen on hyvin vaikea todeta, koska lapsen sopeutuminen on kompleksinen, monisyinen inhimillisen vuorovaikutuksen tulos, jossa muutos yhdessä osassa aiheuttaa muutoksen myös muihin perhesysteemin osiin. Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhempien välisillä ristiriidoilla on vaikutusta sekä lapsen suhteeseen kumpaankin vanhempaansa että lasten sopeutumiseen. Eräässä tehdyssä tutkimuksessa (1989) todettiin, että lapsilla, joilla oli eniten kontakteja kumpaankin vanhempaansa, oli eniten emotionaalisia ja käyttöhäiriöitä. Käytöhäiriöiden yleisyys oli osittain yhteydessä siihen, että lapsi oli osana vanhempien välistä konfliktia. Hetherington, Cox ja Cox totesivat tutkimuksessaan, että isän tapaamisten lukumäärä korreloi lasten sopeutumiseen positiivisesti, kun vanhempien väliset ristiriidat olivat vähäisiä ja negatiivisesti, kun vanhemmilla oli paljon ristiriitoja. Toisessa tutkimuksessa (Healy ja Steward, 1990) on todettu isän tapaamisten lukumäärän korreloivan positiivisesti lapsen itsekunnioitukseen (self-esteem), kun vanhempien väliset ristiriidat olivat vähäisiä. Amato ja Rezac (1994) totesivat poikien käyttöhäiriöiden lisääntyvän toisen vanhemman tapaamisten lisääntymisen myötä, kun vanhemmilla oli paljon ristiriitoja ja vastaavasti vähentyvän, kun vanhempien väliset ristiriidat olivat vähäisiä. Nuorten sopeutumisen on myös todettu olevan parempi kahden kodin mallissa, jos vanhemmilla on vain vähän ristiriitoja. (Buchanan, Maccoby, Cornbusch, 1991) (Mo-Yee Lee, 2002, Journal of Family issues, Vol. 23, No 5)

Eräässä yhdysvaltalaisessa pitkittäistutkimuksessa havaittiin, että vanhempien välisellä aggressiolla on sekä suora, että epäsuora yhteys lapsen sopeutumiseen: Suora yhteys siten, että lapsi ottaa mallia vanhempien taktiikasta ja konfliktien ratkaisumenetelmistä, mikä näkyy lapsella käyttäytymishäiriöinä. Epäsuorasti aggressio vaikuttaa lapsen sopeutumiseen kolmella tavalla:

- 1) vanhempien väliset aggressiot heikentävät lapsi–vanhempi -suhdetta, koska vanhemman lämpö ja kyky kurinpitoon vähenee
- 2) vanhempien väliset aggressiot lisäävät negatiivisia emotionaalisia kokemuksia
- 3) vanhempien väliset aggressiot vähentävät lasten kykyä säädellä tunnekokemuksiaan. Muita tekijöitä, jotka lisäsivät lasten käyttöhäiriöitä, olivat lapsen tuntema surullisuus (kahden kodin mallissa lapset kertoivat usein olevansa surullisia vanhempiansa avioeron vuoksi) sekä lapsen ottaminen mukaan vanhempien

ristiriitoihin. Tutkimus antoi kuitenkin rohkaisevia tuloksia siitä, että lapset voivat hyötyä *kahden kodin mallista* (dual-residence) siinä tapauksessa, että vanhemmat kykenevät tarjoamaan lapsilleen “konfliktivapaan” ympäristön. (Mo-Yee Lee, 2002, Journal of Family issues, Vol. 23, No 5)

2.3.2. Vanhempien yhteinen päätös

Ruotsin sosiaalihuollituksen teettämän raportin mukaan vuorotteluasumisratkaisun toimivuuden kannalta yksi tärkeä edellytys on se, että vanhemmat ovat päätyneet ratkaisuun yksimielisesti. Vanhemmilla, jotka päätyvät itse yhdessä tähän ratkaisuun, on selvästi paremmat edellytykset saada järjestely toimimaan, kuin oikeuden päätöksellä tehty ratkaisu. Vanhempien päätöksen tulee perustua yhteistyövanhemmuuteen, joka sisältää yksimielisyyden käytännön hoidon jakamisesta. Yhteistyövanhemmuuteen tulee sisältyä molemminpuolinen kunnioitus ja sympatia sekä huomattava yhteydenpito ja joustavuus toisiaan kohtaan. Vanhempien välillä ei saa olla olemassa jännitteitä ja konflikteja niin, että ne johtaisivat arvovalta-kiistoihin. Eron päätyneille puolisoille edellytykset tällaisen yhteistyövanhemmuuden toteuttamiselle ovat vaativat: huolimatta epäluottamuksesta ja pettymyksistä toisiaan kohtaan puolisoina, olisi löydettävä “yhteinen sävel” vanhempina.

Ruotsin sosiaalihuollituksen tutkimusraportin aineistossa monilla vanhemmillä tuntui olevan “konfliktivapaa vyöhyke” vanhemmuuden ympärillä. Tällöin vanhemmat löytävät itse, lapsen tarpeiden pohjalta, ratkaisun lapsen asumiseen ja tapaamisoikeuteen. Edellytykset ovat tällöin maksimaaliset: vanhemmat voivat jakaa käytännön hoidon, jakaa tehtäviä ja auttaa toinen toistaan esimerkiksi tilapäisen sairastumisen tai opiskelujen vuoksi. Vanhempien molemminpuolinen kunnioitus luo ilmapiiriin, jossa lapsella on lupa ikävöidä toista vanhempaansa. Lapsi voi vapaasti pitää yhteyttä siihen vanhempaansa, jonka luona hän ei ole, hän voi jakaa ikäväänsä tai toisen vanhemman kanssa koettuja hyviä hetkiä toisen vanhemman kanssa. Yhteistyö luo yhteneväisyyttä ja jatkuvuutta lapsen olemassaololle. Tätä kautta lapsen kaksi maailmaa voivat yhdistyä, millä on suuri merkitys lapsen tunne-elämän kehitykselle.

Gunnar ja Bente Öberg (2002) toteavat, että yhteistyö vaatii ponnisteluja kummaltakin puolisoilta, eikä se onnistu välttämättä heti eron jälkeen. Päädyttyäessä lapsen vuorotteluasumiseen vanhempien tulisi kuitenkin pyrkiä avoimuuteen. Heidän olisi kerrottava toisilleen, mitä kummassakin kodissa tapahtuu. Jos van-

hemmat sulkevat ovensa toisilleen, se on samalla viesti lapselle. Avoimuuden ilmapiirissä lapsi kokee, että hänellä on kaksi hänestä välittävää vanhempaa ja hän voi liikkua kahden kodin välillä pelkäämättä, että hän paljastaa jotakin, mikä saattaisi aiheuttaa konflikteja vanhempien välille.

2.3.3. Lapsen tarpeet etusijalla

Ruotsin sosiaalihuollituksen tutkimuksessa päädyttiin toteamaan, ettei ole yksiselitteistä vastausta siihen, onko vuorotteluasuminen hyvä vai huono ratkaisu lapselle. Raportissa todetaan ratkaisun tarjoavan yhden tavan luoda lapselle hyvä kasvuympäristö tiettyjen ehtojen edellyttämänä. Ratkaisun ensisijaisena perusteena tulee olla lapsen tarpeet. Kun ratkaisu on tehty lapsen tarpeista käsin, vanhempien on mietittävä, millä tavalla he yhdessä luovat lapselle hyvän kasvuympäristön. Vuorotteluasuminen voi antaa lapselle mahdollisuuden luoda hyvä ja läheinen suhde kumpaankin vanhempaansa, mutta se vaatii veronsa myös lapselta. On huomioitava lapsen yksilölliset piirteet: toisille kodin jatkuva vaihtuminen on luontevaa, toiset taas kokevat sen raskaana ja työläänä. Käytännön elämää helpottaisi, jos lapsella olisi tavarat ja varusteet kummankin vanhemman luona, mikä tietenkin vaatii taloudellisia panostuksia. Hyvää vanhemmuutta tässä asumismuodossa osoittaa se, että vanhemmat istuvat tietyin väliajoin saman pöydän ääreen pohtimaan, onko heidän soveltamansa käytäntö toimiva ja onko siinä parantamisen varaa; ovatko lapsen tarpeet muuttuneet ajan myötä, vaativatko muut olosuhteet sopimuksen muuttamista?

On myös olemassa riski, että vuorotteluasumista pidetään vanhemman oikeutena ja että oikeusajattelu kärjistyy jäykkyyteen, jossa lapsen luonapitoajat määritellään eksaktisti ilman joustavuutta tilanteissa. Tällaisissa tilanteissa nousee kysymys, kenen tarpeista: lapsen vai vanhemman, käsin ratkaisuun on päädytty.

2.3.4. Vanhempien näkökulma

Öbergien tutkimusraportissa (1985) (Den delade familjen) vanhempien yleisin perustelu lapsen vuorotteluasumISRatkaisulle oli vanhempien välinen tasavertaisuus ja se, että kumpikaan vanhemmista ei halua jäädä sivuun lapsen hoidosta. Lapsen etu sinällään oli tätä harvinaisempi perustelu.

Ruotsin sosiaalihuollituksen kokoaman raportin mukaan vanhemmat pitivät onnistunutta vanhemmuuden vastuun jakamista merkittävänä etuna lapsen

vuorotteluasumisessa. Kun vanhemmat kokivat, että kumpikin osapuoli oli aktiivinen, vastuu tuli kevyemmäksi. Erään tutkimuksen mukaan isät ottivat enemmän osaa lapsen päivittäiseen elämään, kuin aikaisemmin. Jotkut tutkimukset osoittavat naisten saaman edun lapsen vuorottelevasta asumisesta verrattuna yksinhuoltajaäiteihin. Naiset, jotka jakoivat lapsen hoidon lapsen isän kanssa, olivat psyykkisesti terveempiä ja tyytyväisempiä elämäänsä, kuin yksinhuoltajaäidit. (Socilastyrelsen, 2001, Tornstam, L. 1996) Tutkimustuloksista ei voi kuitenkaan suoraan päätellä, että naisten psyykinen terveys ja tyytyväisyys elämään olisi seurausta lapsen hoidon jakamisesta.

Tutkimuksissa on raportoitu myös yhteishuoltajuuden tai lapsen jaetun asumisen eduista siten, että vastuu lapsen hoidosta antaa vanhemmille, useimmiten äideille mahdollisuuden edetä työurallaan tai luoda sosiaalisia suhteita. Sitä kautta asumisjärjestely suojaa vanhempaa loppuun palamiselta vanhemman roolisaan, mikä puolestaan tarjoaa mahdollisuuden lapsen ja vanhemman positiivisen ja merkityksellisen suhteen luomiseen. (Coller, 1988). Tutkijat varoittavat kuitenkin positiivisen yhteyden katoavan, kun kyseessä on tilanne, jossa vanhemmilla on paljon ristiriitaisuuksia.

3. VUOROTTELUASUMINEN 3. HELSINKILÄISISSÄ PERHEISSÄ

3.1. Aineiston kuvailu

Tämän selvityksen aineistona on Helsingin sosiaalivirastossa puolen vuoden aikana, 1.9.2003–28.2.2004, vahvistetut lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat sopimukset, joissa vanhemmat ovat sopineet lapsen vuorotteluasumisesta. Näitä sopimuksia tehtiin 25 kappaletta. Kaiken kaikkiaan lapsen tapaamisoikeutta koskevia kirjattuja sopimuksia tehtiin tuona aikana (484+25) 509 kpl. Tapaamisoikeutta koskevia sopimuksia tehdään vuosittain noin 1500–1600 kpl, joista huomattavassa osassa lapsen tapaamisoikeus jätetään vanhempien suullisen sopimuksen varaan. Näiden lukujen valossa lapsen vuorotteluasuminen näyttäisi siis olevan melko harvinainen ratkaisu helsinkiläisissä eroperheissä. Tämän selvityksen ulkopuolelle jäävät ne perheet, jotka toteuttavat lapsen vuorotteluasumista

suullisesti sovitusti tai ilman virallisesti vahvistettua sopimusta tai tuomioistuimen antamalla päätöksellä, joten täsmällistä tietoa ilmiön laajuudesta ei kuitenkaan ole saatavilla.

Samana ajanjaksona perheasiaintoimistoon tuli tuomioistuimissa riita-asiana olevia lapsen huoltoa ja/tai tapaamisoikeutta koskevia selvityspyyntöjä yhteensä 56 kappaletta. Näistä 12:ssa oli jollain tavalla kyse lapsen vuorotteluasumisesta; sitä oltiin toteutettu käytännössä esimerkiksi oikeuden antamalla väliaikais määräyksellä tai vanhempien sopimana tai toinen vanhemmista haki tällaista ratkaisua oikeuslaitoksesta. Lasten vuorotteluasuminen on siis selkeästi voimakkaammin edustettuna riitaisissa huoltoasioissa.

Kyselylomakkeella selvitettiin taustatietoja, jotka liittyivät vanhempien työhön, koulutukseen, asumiseen sekä yhteiselämän kestoon. Lisäksi lomakkeessa on selvitetty muutamalla kysymyksellä lapsen vuorotteluasumiseen liittyviä asioita, kuten ratkaisun taustalla olevia syitä, lapsen elatuksesta vastaamista, aloitteentekijää vuorotteluasumisratkaisuun sekä vanhempien yhteistyötä (LIITE 2). Kyselyyn vastasi yhteensä 35 vanhempaa, joista 17 äitiä ja 18 isää. Vain muutama kieltäytyi täyttämästä lomaketta. Pääosin lomakkeet täytettiin toimistokäynnin aikana, muutama halusi täyttää lomakkeen kotonaan ja lähettää sen jälkeenpäin postitse perheasiaintoimistoon.

3.1.1. Taustatietoja

Vuorotteluasumiskysely koski yhteensä 25 lasta ja 19 perhettä. Perheellä tarkoitetaan tässä yhteydessä biologisia vanhempia ja heidän yhteistä tai yhteisiä lapsiaan. Nuorin lapsista oli 10 kuukauden ikäinen ja vanhin 12-vuotias. Kahdeksan lasta oli alle 3-vuotiaita, 3–6 -vuotiaita lapsia oli yhdeksän ja 7–12 -vuotiaita lapsia oli kahdeksan.

Vanhemmat olivat iältään 25–46 -vuotiaita, isät olivat 26–46 -vuotiaita ja äidit 25–36 -vuotiaita. Vanhempien koulutustaustat vaihtelivat perusteesta korkeakoulututkintoon. Suurimmalla osalla vanhemmista oli joko opistoasteinen tai korkeakoulututkinto: äideistä 12:lla ja isistä 10:llä. Työelämässä haastateltavista kuului toimihenkilöluokkaan 14: äideistä 7 ja isistä 7. Työntekijöihin itsensä luokitteli yhteensä 9 vastaajaa, joista 7 oli isiä. Loput vastaajista oli yrittäjiä, työttömiä, opiskelijoita, kotiäitejä, yksi "sairaspäivärahalla" ja yksi "free lancer".

Vanhempien yhteiselämä oli kestänyt kolmesta vuodesta 16:een vuotta. Kah-

den lapsen vanhemmat eivät olleet asuneet yhdessä ollenkaan. Valtaosa perheistä, 15 perhettä oli yksilapsisia. Joukossa oli myös kolme kahden lapsen ja yksi neljän lapsen perhe.

Tässä joukossa lapset oli merkitty virallisesti asumaan melko tasavertaisesti äidin ja isän luona: isän luona asui yhdeksän ja äidin luona seitsemän lasta. Kahdessa kaksilapsisessa perheessä toinen lapsista oli merkitty äidin ja toinen isän luona kirjoille. Nelilapsisen perheen lasten virallinen asuminen oli sopimuksen teko-tilanteessa vielä epäselvä. Lisäksi yhden lapsen vanhemmat eivät olleet päässeet lapsen asumisesta vielä yksimielisyyteen. Haastattelutilanteessa lapsi oli kirjoilla äidin luona, mitä isä ei kuitenkaan ollut hyväksynyt. VuorotteluasumISRatkaisuissa näyttää siis lasten virallinen asuminen poikkeavan tavanomaisesta ratkaisusta; asuminen äidin luona ei olekaan enää itsestään selvyyttä.

Vuorotteluasuminen toteutui käytännössä suurimmalla osalla perheistä siten, että lapsi oli vuoroviikoin kummankin vanhempansa luona. Lapsella kodin vaihto tapahtui usein joko maanantaina tai perjantaina päiväkotitai koulupäivän jälkeen. Poikkeuksen tähän käytäntöön teki vanhempien työaikojen mukaan joustava systeemi, jota kyselylomakkeessa ei oltu kuvailtu yksityiskohtaisemmin. Yhden 8-vuotiaan lapsen isä ilmoitti lapsen olevan kahden viikon jaksoja vanhemman luona kerrallaan. Yksi 4-vuotias lapsi oli kahdeksan päivää äidin ja kuusi päivää isän luona säännöllisesti. Yhden 2½-vuotiaan lapsen äiti hoiti lasta kotonaan päiväkodin sijasta ainakin yhtenä päivänä viikossa. Lisäksi lapsi tapasi sitä vanhempaa, jonka luona hän ei ollut yhtenä iltana viikossa. Muutoin lapsi oli vuoroviikoin kummankin vanhempansa luona.

3.1.2. Käytännön toteutus

Sopimusta tehtäessä useimmilla perheillä ei ollut ollenkaan tai oli vain muutamman viikon pituinen kokemus lapsen vuorottelevasta asumisesta. Joillakin perheillä oli alle puolen vuoden pituinen kokemus lapsen vuorotteluasumisesta. Kolmessa perheessä käytäntöä oli toteutettu 1–1½ vuoden ajan. Yksi 8-vuotias poika oli asunut kaksivuotiaasta alkaen vuorotellen äidin ja isän luona. Aineiston keruuvaiheessa tämän pojan vanhemmat tekivät muutoksen lapsen virallisen asuinpaikan suhteen, poika siirtyi kirjoille äidin luota isän luona. Toisen 8-vuotiaan pojan vanhemmat sopivat lapsen vuorottelevasta asumisesta määrärajojen. Käytäntö oli

aineiston keruun vaiheessa ollut voimassa noin viisi vuotta. Äiti ei pitänyt käytäntöä alun perin lapsen kannalta hyvänä, jonka vuoksi vanhemmat kävivät lähes vuosittain perheasiainoimistossa neuvottelemassa asiasta ja jatkamassa sopimusta määrääjäksi kerrallaan.

Vanhempien asuntojen välinen etäisyys vaihteli 200 metristä muutamaa kymmenen kilometriin Helsingin ja Uudenmaan sisällä. Yhdeksän perhettä asui alle viiden kilometrin etäisyydellä toisistaan. Viiden tai yli viiden kilometrin etäisyydellä asui seitsemän perhettä ja kahdessa perheessä asumistilanne ei ollut vielä selvinnyt, he asuivat vielä samassa osoitteessa. Jokaisella lapsella oli yksi päivähoito- tai koulupaikka. Paria lasta lukuun ottamatta koulu tai päiväkotijoukko sijaitsi joko äidin tai isän kodin läheisyydessä tai molempien kotien läheisyydessä. Kaksi sisarusta oli vielä kotihoidossa (vuoroviikoin vanhempiansa luona).

Kotien fyysisellä etäisyydellä on mielestäni erilainen merkitys eri-ikäisille lapsille. Olettaisin, että pienelle, alle 3-vuotiaalle lapselle kodin fyysisellä ympäristöllä on vähemmän merkitystä kuin kouluikäiselle lapselle, joka luo suhteita ikätovereihinsä ja liikkuu itsenäisesti kodin ulkopuolella. Pienen koululaisen olettaisin kykenevän hallitsemaan noin 1–1½ kilometrin etäisyyden vanhempien kotien välillä. Vanhempien asuessa 1–1½ kilometrin päässä toisistaan ala-asteikäinen lapsi voisi mielestäni hahmottaa alueen yhdeksi ja samaksi asuinympäristöksi. Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä suppeampi on alue, jonka hän kykenee hahmottamaan. Toisaalta alle kouluikäiset lapset harvoin liikkuvat itsenäisesti asuinympäristössään. Kerätyssä aineistossa näyttäisi vuorotteluasuminen toteutuvan lapsen näkökulmasta hyvinkin eri tavalla verrattaessa esimerkiksi 8-vuotiaasta poikaa, joka asuu vuoroviikoin Helsingissä ja toisessa kunnassa pääkaupunkiseudulla ja 10-vuotiaasta poikaa, jonka kaksi kotia sijaitsee Helsingissä 200 metrin etäisyydellä toisistaan.

3.1.3. Vanhempien mielipiteitä

Ratkaisun pysyvyyttä kartoitettiin kysymyksellä: Onko lapsen vuorotteleva asuminen tarkoitettu väliaikaiseksi vai pysyväksi? 13 perheessä ratkaisu oli tarkoitettu pysyväksi. Osa perheistä piti ratkaisua väliaikaisena siihen saakka kunnes lapsi aloittaa koulun. Muutamassa perheessä vastaukset olivat ristiriitaiset vanhempien kesken: toinen vanhemmista piti ratkaisua väliaikaisena ja toinen pysyvänä.

Eräs 10 kk:n ikäisen lapsen isä totesi ratkaisun olevan äidin toivomuksesta väliaikainen. Yhden 2½-vuotiaan pojan vanhemmat vastasivat tähän kysymykseen ristiriitaisesti, mutta jäljempänä olevassa selityksessä molemmat totesivat ottavansa huomioon lapsen toiveet tai tarpeet myöhemmällä iällä.

Kyselylomakkeessa vanhemmille annettiin valmiita vastausvaihtoehtoja ratkaisun taustalla oleviin keskeisiin syihin. Ne pyydettiin numeroimaan tärkeysjärjestyksessä. Vastausvaihtoehtoja oli kahdeksan: elatusvastuun jakaminen, lapsen hoitojärjestelyt, lapsen oma toive, lapsen tarve säilyttää suhde kumpaankin vanhempaansa, vanhemman halu elää arkea lapsen kanssa, kasvatusvastuun jakaminen lapsesta tasapuolisesti vanhempien kesken, vanhempien välisen kiistan välttäminen ja jokin muu, mikä? Oletin vanhempien antavan voittopuolisesti ensisijaiseksi syyksi vuorotteluasumisratkaisulle lapsen tarpeen säilyttää hyvä suhde kumpaankin vanhempaansa. Oletin tämän lapsen etuun perustuvan vastausvaihtoehdon olevan ns. toivottu vastaus viranomaiselle. 35 vastaajasta kuitenkin vain 13 oli merkinnyt tämän selkeästi ensisijaiseksi syyksi vuorotteluasumisratkaisulle. Seuraavaksi eniten mainintoja oli kohdassa: kasvatusvastuun jakaminen lapsesta tasapuolisesti vanhempien kesken, 8 kpl. Viisi vanhempaa oli maininnut vanhemman halun elää arkea lapsen kanssa tärkeimmäksi syyksi ja neljä vanhempaa piti elatusvastuun jakamista tärkeimpänä syynä vuorotteluasumisratkaisulle. Kaksi vanhempaa mainitsi tärkeimmäksi syyksi ratkaisulle vanhempien välisen kiistan välttämisen, yksi vanhempi mainitsi lapsen hoitojärjestelyt. Lapsen oma toive ei ollut selkeästi tärkein tekijä kenellekään vanhemmista. Tähän kysymykseen oli osalla vanhemmista vaikea vastata, niinpä muutamat olivat raskittaneet useamman kohdan, mutta he eivät olleet asettaneet syitä tärkeysjärjestykseen. Osa vanhemmista oli saanut väärän (koekäytössä olleen) kyselylomakkeen. Vastauksista ilmenee kuitenkin mielestäni ratkaisujen yksilöllisyys ja moninaisuus. Perheet päätyvät lapsen vuorotteluasumisratkaisuun monesta eri syystä, eikä siinä välttämättä joku syy ole toista tärkeämpi. Vanhemmat voivat myös keskenään tulla tähän lopputulokseen eri perustein. Tämän selvityksen ulkopuolelle jäävä, mutta kiinnostava aihe olisi selvittää esimerkiksi miten lapsi kokee vuorotteluasumisen ja miten järjestely käytännössä toimii lapsen kannalta, kun vanhempien perustelu ratkaisulle lähtee lapsen emotionaalisista tarpeista tai tilanne jossa vanhemmat ovat päätyneet tähän ratkaisuun ensisijaisesti taloudellisista syistä johtuen.

Lapsesta aiheutuvat kulut vanhemmat ilmoittivat pääosin huolehtivansa kumpikin tilanteen mukaan. Viisi vanhempaa ilmoitti tehneensä elatussopimuksen. Osa vanhemmista on vastannut tähän kysymykseen keskenään ristiriitaisesti, esimerkiksi äiti on vastannut, että kumpikin huolehtii lapsesta aiheutuvista kuluista tilanteen mukaan ja tämän lapsen isä ilmoittaa vanhemmilla olevan tarkat vastuualueet kuluista ja lisää sanallisesti, että “ isä huolehtii tällä hetkellä lapsen kaikista kuluista; vaatteet, terveydenhoito, päivähoito yms. Äiti ottaa vastaan lapsilisät.”

Kyselylomakkeiden vastausten perusteella päätyminen lapsen vuorottelu-asumiseen on ollut pääosin vanhempien yhteinen päätös. Vain muutamassa tapauksessa jompikumpi vanhemmista on ollut selkeästi aloitteen tekijä. “Yhteinen päätös tai päivän selvä ratkaisu”, “asia oli alusta asti itsestään selvää”, olivat kommentteja, jotka kuvasivat parin perheen näkemystä asiasta.

Vanhempien välistä yhteistyötä arvioi muutama isä hieman positiivisemmin kuin äidit: kuusi isää ja kolme äitiä piti yhteistyötä erittäin toimivana. Suurin osa vastaajista; 10 isää ja 8 äitiä piti yhteistyötä toimivana (keskustelemme tarvittaessa lapsen/lasten asioista). Tosin yksi äiti totesi yhteistyön toimivan isän avopuolison kanssa ja isän kanssa hän keskusteli vain välttämättömistä lasta koskevista asioista. Kaksi isää ja viisi äitiä vastasi keskustelelevansa vain välttämättömistä lasta koskevista asioista toisen vanhemman kanssa. Yksi äiti vastasi, että vanhemmat eivät keskustele toistensa kanssa. Kaksi isää ei ollut vastannut tähän kysymykseen lainkaan, koska he olivat saaneet täytettäväkseen vanhan lomakkeen.

3.2. Haastattelut

Tulevissa luvuissa analysoin yhdeksän haastattelun kautta saatua aineistoa (Teema-haastattelurunko, liite 3). Haastatteluteemat liittyivät vanhempien yhteiseen päätöksentekoon lapsen asumis- ja tapaamisoikeusasiassa, lapsen ja vanhemman arkeen sekä vanhempien väliseen yhteistyöhön. Haastattelumateriaalia kertyi paljon, joten olen joutunut karsimaan aineistoa ja pyrkinyt tuomaan tässä selvityksessä esiin mielestäni keskeisimmiksi nousseita asioita. Haastatteluilla olen pyrkinyt saamaan syvempää ja laajempaa näkökulmaa lapsen vuorotteluasumisesta vanhempien kertomana. Olen pyytänyt vanhempia kertomaan asioista niin lapsen kuin vanhemmankin näkökulmasta. Vaikka yhdeksän haastattelun perusteella ei voi tehdä yleistyksiä, jotka koskisivat kaikkia vuorotteluasumisratkaisun

tehneitä perheitä, sen avulla saa ainakin käsitystä ilmiön moninaisuudesta ja perhe-tilanteiden yksilöllisyydestä. Haastattelut koskevat viittä lasta, jotka ovat vanhempiensa ainoat lapset. Neljän lapsen kumpikin vanhempi ja yhden lapsen äiti ovat osallistuneet haastatteluun. Haastateltavat valitsin kyselylomakkeiden perusteella siten, että mukana olisi ratkaisuun tyytyväisiä ja tyytymättömiä vanhempia sekä sen mukaan, että perheille olisi ehtinyt tulla jo jonkin verran kokemusta lapsen vuorotteluasumisesta. Kaikki haastateltavat on haastateltu henkilökohtaisesti.

Perheasiainoimistossa sopimuksen teon yhteydessä vastaajille annettussa kirjallisessa informaatioissa (LIITE 1) heitä pyydettiin kirjoittamaan yhteystietonsa lomakkeen loppuun, mikäli he ovat valmiit ja halukkaat osallistumaan haastatteluun. Melkein kaikki kyselylomakkeeseen vastanneet olivat merkinneet yhteystietonsa lomakkeen loppuun, mikä oli sinänsä yllättävä tieto. Ainoastaan yksi isä, jota kysyin haastateltavaksi, kieltäytyi. Toinen isä olisi ollut valmis haastatteluun, mutta heidän tilanteensa oli muuttunut perheasiainoimistossa tehdyn sopimuksen jälkeen niin, että lapset olivat pääsääntöisesti toisen vanhemman (isän) luona. Vanhemmilla oli selkeästi halua ja tarvetta puhua asiasta; pääosa haastatteluista toteutettiin virka-aikana perheasiainoimistossa, vaikka tarjosin haastateltaville (toissijaisesti) mahdollisuutta haastattelun toteuttamiseen muuallakin, esimerkiksi haastateltavan kotona ja ilta-aikaan. Seuraavissa suorissa lainauksissa kaikkien haastatteluissa mainittujen henkilöiden nimet on muutettu.

3.2.1. Päätöksen yksimielisyys

Kun vanhemmat tekevät sopimuksen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, jonka sosiaaliviranomainen vahvistaa, on kyse periaatteessa vanhempien yksimielisestä ratkaisusta. Jos vanhemmat ovat asiasta erimielisiä, asia viedään tuomioistuimen ratkaistavaksi. Teknisesti ja yksinkertaisesti ajateltuna asia on näin. Lapsen vuorottelevaa asumista koskevista haastatteluista ilmeni kuitenkin, että vanhempien yksimielisyys ei ole yksiselitteinen asia, vaan se on hyvin venyvä käsite. Hyvinkin eriävistä mielipiteistä käsin voidaan päätyä sopimukseen, joka on eri tavoin kompromissiluonteinen ratkaisu.

Puhtaimmillaan yksimielisestä päätöksestä kertoivat erään pojan vanhemmat:

”Omalta kannalta tuntui, että se oli heti... ei ollut se ajatus, että

joka toinen viikonloppu olisi hyvä. Meidän tapauksessa tuntui, että parempi olisi näin. Kuitenkin se on ollut se lapsen hoito aika paljon myös mulla. Että se tavallaan jatkui siitä mihin silloin ennen eroa jäi. Jatkui samantyyllisesti vaan niin, että toisessa paikassa.” (isä)

“...se että päädyttiin tällaiseen ratkaisuun, että meistä ei kumpikaan halunnut luopua pojasta. Kumpikaan ei halunnut antaa periksi. Kumpikaan ei halunnut sitä, että on erossa pojasta. Vaihtoehtoja ei voinut olla niin, että... kun ei voitu yhdessä asua. Siitä ei enää sillä hetkellä tullu mitään. Se on niin ku paras mahdollinen ratkaisu. Niin ku riita puoliks tavallaan... missään vaiheessa ei tullut sellaista ajatusta, että poika olis vaan toisen luona. Tai, että viikonloppuja vaan pelkästään. Kyllä se meni ihan suoraan siihen.” (äiti)

Lähes kaikissa tapauksissa tuli jollain tapaa ilmi, että päätöksen yksimielisyyden taustalla oli ajatus siitä, että toinen vanhempi ei tulisi hyväksymään lapsen pysyvämpää asumista toisen vanhemman luona, eikä kumpikaan ole valmis “viikonloppuvanhemmaksi”. Vanhemmat, joista äiti totesi kyselylomakkeessa: “asia oli alusta asti itsestään selvää” ja isä vastasi aloitteen tekijänä ratkaisulle olleen äiti, kuvailevat ratkaisun yksimielisyyttä seuraavalla tavalla:

“Mun mielestä äitinä olisi väärin sekä isälle että lapselle, että ne jotenkin erotettais kokonaan. Enkä mä usko että Tero olisi siihen suostunutkaan. Toisaalta mun oli täysin mahdotonta ajatellakaan, että mä jättäisin poikani vaan isän luo. ...Kumpikaan tuskin olisi ollut valmis luopumaan.” (äiti)

Äiti palaa haastattelun loppupuolella uudelleen vielä asiaan, jolla ainakin äidin mielestä on ollut vaikutusta tähän lopputulokseen. Hän pohtii nykyisessä käytännössä olevia vaikeuksia informaation kulussa vanhempien kesken ja hänen mielestään on käynyt myös yksinhuoltajuuden hakeminen itselleen. Hän on kuitenkin tullut siihen tulokseen, että hän ei yksin kykene olemaan sekä äitinä että isänä ja

sen vuoksi hän haluaa parhaansa mukaan säilyttää isän ja lapsen suhteen. Hän toteaa lisäksi:

“Terohan itse on avioerolapsi ja heidän isänsä, kun avioero on tapahtunut, on häipynyt kokonaan. Se on sellainen mihin mä en todellakaan haluaisi, kun tiedän miten niin helposti kävisi niin, että hänestä ei olisi viikonloppuisäksi, vaan sitten hän häviäisi varmasti kokonaan...”

Kun isältä kysyttiin, mitä muita vaihtoehtoja heidän kohdallaan voisi olla lapsen ja toisen vanhemman tapaamisten järjestämiseksi, hän palasi vanhempien erotilanteeseen ja totesi:

“No tässä meidän tapauksessa ei oikeastaan voisi olla muita, koska silloin erotilanteessa tuli ilmi, että se (äiti) ei tule suostumaan siihen että Tuomas asuu mun luona ja että Liisa kävisi vaan tapaamassa ja mä sitte ajattelin tietenkin, että se ei olisi kovin oikeudenmukaista, että se olisi toisinpäinkään se tilanne eli muita vaihtoehtoja tai sellaisia, jotka toimisi hyvin, niin ei ole. ...että tämä on sellainen, minkä voi helposti hyväksyä.”

Erään pojan isä oli aloitteentekijä vuorotteluasumISRatkaisulle. Lapsi oli 1 v 3 kk vanhempien erotessa ja vanhemmat olivat siirtyneet vähitellen vuorottelusysteemiin siten, että lapsi oli aluksi viikonloppuja ja yhden arki-illan isän luona. Lapsen ollessa yli 2-vuotias varsinainen vuorottelusysteemi alkoi. Isä kertoi olleensa vakuuttunut systeemin toimivuudesta jo ennen kuin he asian äidin kanssa ratkaisivat. Perehdyttyään Ruotsin sosiaalihuollituksen tekemään selvitykseen asiasta, hän kertoi saaneensa vahvistusta näkemykselleen. Myös lapsen äiti perehtyi asiaa käsittelevään kirjallisuuteen, mutta hän oli huomattavasti epävarmempi ratkaisun sopivuudesta pienelle lapselle. Äiti oli kuitenkin valmis kokeilemaan systeemiä sen jälkeen kun lapsi oli aloittanut päivähoiton ja elämä oli sen osalta vakiintunut:

“...kun olin nähnyt että Perttu on sopeutunut hyvin päiväkotiin ja

nämä muutokset kaikki oli ottanut vastaan, tuntuu että ihan mukavasti, niin sitten mä olin kanssa valmis sitä kokeilemaan, ettei sitten tule kränää...”

Päätöksentekoprosessia lapsen isän kanssa äiti kuvaili näin:

“Olihan se sellainen jännitteinen, ..., koska mun mielestä tällainen alta 3-vuotias on hirveän pieni ja olen lukenut jostain, että tämän ikäinen lapsi on usein kiintyneempi jompaankumpaan vanhempaansa ja todennäköisesti siihen, joka on häntä lapsena enemmän hoitanut eli äitiin. Ja ylipäänsä semmoinen epävarma olo siitä, että miten tällainen vuoroviikkosysteemi vaikuttaa lapseen, se on kuitenkin sellaista edestakaisin kulkemista kahden paikan välillä. Ja varsinkin pienellä lapsella, joka ei vielä pysty käsittämään niitä erojen pituuksia ja sitä että minkä takia nyt tämä henkilö, jota hän kauhean paljon rakastaa ei ole siinä sitten aina. Tulihan siinä sitten riitojakin välillä, kun tämä tuntui, että isä ei millään suostu hyväksymään sitä ajatusta, että jompikumpi vanhemmista voisi lapselle olla tässä vaiheessa vielä jollain tavalla tärkeämpi, että se ei yhtään sitä hyväksy. Niin siitä kun sitten koitti jotakin keskustella niin siitä tuli ikäviä tilanteita muutama.”

Erään tytön vanhemmat ovat sopineet lapsen vuorotteluasumisesta siten, että hän on kahdeksan päivää äidillä ja kuusi päivää isällä. Äidin mukaan aloite tähän ratkaisuun oli vanhempien yhteinen, isä kertoo aloitteen olleen hänen ja perheneuvolan yhteinen. Vanhemmat ovat tehneet asiasta useampia määräaikaista sopimuksia peräkkäin, koska äiti ei ole halunnut ratkaista asiaa näin. Äidin mukaan ratkaisuun päädyttiin pakkotilanteessa, jolloin äiti oli muuttanut pois kotoa eikä vanhemmilla ollut minkäänlaista sopimusta lapsen luonapidosta. Äidin mukaan sopimuksella vältyttiin siltä, että kumpikaan ei käyttäisi vanhempiana olemisen oikeuttaan väärin. Äiti ei ollut halukas tekemään sopimusta, koska hänen mielestään pienen tytön tulisi olla pääasiallisesti äidin luona. Lopulta hän oli suostunut kuusi ja kahdeksan päivää -vuorotteluun.

Isä kuvaa ratkaisua kompromissiratkaisuksi, jonka ansiosta vanhempien ei ole

tarvinnut käsitellä asiaa oikeudessa. Ratkaisun syntymistä isä kuvailee seuraavasti:

“...Tausta on se, että äiti on muuttanut pois kotoa ja ilman isän lupaa muuttanut myös lapsen pois kotoa ja minä en ole koskaan sitä hyväksynyt, että olen koko ajan ollut sitä mieltä, että lapsen pitää palata takaisin kotiin. Perheneuvolan sekä lastensuojeluviraston myötävaikutuksella me ollaan tultu tämmöiseen kompromissiratkaisuun, että kokeillaan miten tämä toimii...”

Kouluikäisen pojan äiti, joka ei alun perin ollut halukas tekemään viikko-
viikko -sopimusta, on lopulta tehnyt määräaikaista sopimuksia jo useita, niin että
lapsen vuorotteluasuminen on käytännössä toteutunut jo noin kuuden vuoden
ajan. Hän kuvailee päätöksentekoa näin:

“...isähän välttämättä halusi, että hän saa kanssa pitää poikaa, että eipä mulla paljon ollut siihen sanomista, kun se... niillä oli joskus sillä tavalla, että ei ollut sitä paperilla tehty sitä sopimusta ja sitten se oli kuitenkin isällä aina joka toisen (viikon), mutta sitten se rupesi uhkailemaan, että hän ei ota ollenkaan jos en mä laita sitä paperille ja Pekka hirveesti kyseli, se oli jotenkin ka... se kiristi niiku sillä ja Pekka hirveen murheissaan oli ja multa kyseli, että miksei isä ota...”
“... Sitten tavallaan mun oli pakko sitten pitkin hampain se taas tehdä...”

Isä ei ole vastannut kyselylomakkeeseen, eikä osallistunut haastatteluun, joten hänen näkemystä asiasta emme tiedä.

3.2.2. Vanhempien perustelut ratkaisulle

Päätöksenteon yksimielisyyttä kuvaavista vastauksista ilmenee myös monia vanhempien kertomia perusteluita lapsen vuorotteluasumISRatkaisulle. Kyselylomakkeen vastaukset tulevat uuteen valoon haastatteluissa, joissa haastateltavat kertovat tarkemmin ja monipuolisemmin ajatuksistaan. Perustelut ratkaisulle ovat

hyvin moninaisia ja saman lapsen vanhemmat päätyvät yhteiseen päätökseen osittain eri syistä. Vastauksista on vaikea löytää yhtä tiettyä syytä ratkaisulle, vaan useimmiten on kyse monesta yhtä aikaa vaikuttavasta tekijästä, joista vain osa puoltaa tehtyä ratkaisua. Vanhempien välinen tasavertaisuus ja oikeudenmukaisuus tai vanhempien välisen kiistan välttäminen tulevat esiin kaikissa haastatteluissa huolimatta siitä, että kyselylomakkeessa tärkeimmäksi syyksi ratkaisulle olisi annettu lapsen tarve säilyttää suhde kumpaankin vanhempaansa. Puhtaasti ja yksinomaan lapsen tarpeista lähteviä perusteluja ratkaisulle ei juuri löytynyt.

Pienen pojan äidin kanssa palataan haastattelussa kyselylomakkeessa esitettyihin syihin vuorotteluasumisesta, jossa äiti on valinnut ratkaisun taustalla olevista keskeisistä syistä tärkeimmäksi lapsen tarpeen säilyttää suhde kumpaankin vanhempaansa, toiseksi tärkeimmäksi syyksi vanhemman halun elää arkea lapsen kanssa, kolmanneksi kasvatusvastuun jakamisen lapsesta tasapuolisesti vanhempien kesken ja neljänneksi vanhempien välisen kiistan välttämisen. Äiti selittää valintojaan näin:

”Joo, että kyllä mä kuitenkin tärkeimpänä pidän just sitä, että isä on myös lapsen kanssa, että sen takia mä haluan, että molemmat vanhemmat paljon on sen lapsen kanssa. Että molemmista vanhemmista tulisi yhtä tärkeitä. Siksi onkin ehkä vaikea ajatella että, jos oltais kuitenkin, jos mä olisin halunnut, että lapsella on yksi pysyvä koti, niin onko se mahdollista silloin, että molemmat vanhemmat muodostuu yhtä läheiseksi? Mä en sitä osaa sanoa, että ...mä vähän arvelin tuossa että kuinka korkealle mä sen laitan, sen kompromissin ja ristiriitojen välttämishalun, että se on ollut siinä taustalla mulla, mutta kun tämä lähtökohta kyllä on, mä uskoisin että mulla ja Timolla kyllä sama. Että me ollaan samaa mieltä siitä, että molemmat vanhemmat on lapsille tärkeitä .. ja vastuun jakaminen..

Haastattelun loppuun saakka äiti tasapainottelee ratkaisun perusteluiden suhteen lapsen ja vanhemman näkökulman painottamisessa. Kysyttäessä häneltä, onko tämä ratkaisu heidän tilanteessaan lapsen hyvinvoinnin kannalta paras mahdollinen hän toteaa:

“...mun on hirveän vaikea tuohon sanoa sitä, että... kyllä se varmasti on paras ratkaisu varsinkin kun ajattelee sitä, että minkälaiset meidän vanhempien välit olisi sitten jos toinen osapuoli ei ole tyytyväinen siihen tilanteeseen, että sitä kautta... mutta muuten... olen sitä mieltä, että parempi olisi, jos lapsella olisi vaan yksi kiinteä koti.

K: Sanoitkin tuossa alussa, että jos sä olisit saanut päättää..., (haastattelija)

V: Niin. Että mun sydän tavallaan sanoo, että olisi parempi, jos Perttu voisi olla vaan yhdessä kodissa, asua pääsääntöisesti. Mutta lähinnä just sen takia, että se on niin pieni vielä ja mä en osaa vielä kauhean hyvin sanoa, että miltä hänestä tuntuu. Muuten siis, sanoisin, että meidän tilanne on kyllä ideaalinen tällaisen vuorottelusysteemin järjestämiseen, jos sellaista ajattelee, jos nämä asiat, että asuu.. me asutaan lähekkäin ja kommunikaatio toimii ja kaikki tämmöset, molemmat on hirveen hyviä vanhempia mun mielestä.”

Pojan isä näkee lapsen edun toteutuvan pidemmällä tähtäimellä siten, että hänellä on kaksi läheistä vanhempaa. Hän kuvailee kuitenkin päätöksen teon vaikeutta ja toisaalta ristiriitaisuutta:

“Sitten mä luin sen “Växelvís boende”, selvityksen mitä johtopäätöksiä... Kyllä se vahvisti, että totta kai varmasti on tietynlaisia ongelmia, mutta kuitenkin näin ne hyödyt suurempina, kuitenkin mukavampaa ja pitkällä tähtäimellä parempi. Jos ajattelee lyhyellä perspektiivillä, niin varmaan on aika rasittavaa, mutta jos ajattelee pitkällä tähtäimellä ihmisikää, niin luulen, että se on toimiva ...Mä uskon, että Perttu varmaan katuisi hirveesti, jos tai ei katuisi, eihän se ole hänen ratkaisunsa, mutta varmaan olisi pahollaan siitä myöhemmin jos tätä yhteyttä ei olisi säilytetty. Se on varmasti pitkällä tähtäimellä, vaikka lyhyellä tähtäimellä se rasvaisi, viikko siellä ja toinen täällä. Eihän se kenestäkään hauskaa ole.”

Isä tarkentaa näkemystään lapsen kannalta myöhemmin:

”Hyvä puoli on se, että pysyy yhteys molempiin vanhempiin ja semmoinen yhteys, että se tuntuu läheiseltä vanhemmalta, johon voi myöskin hädän tullen ottaa yhteyttä sitten myöhemmin ja se että on myöskin sitä kasvatustuuta, että on kokemus myöskin muunnellaisesta kasvatuksesta kun toisen vanhemman.”

Moni vanhempi perustelee ratkaisua siten, että elämällä arkipäivää kummankin vanhempansa kanssa, lapsi saa realistisemman käsityksen kummastakin vanhemmastaan.

”Hyviähän (puolia) on tietysti ne että saa olla molempien kanssa ja ehdottomasti se, että näkee sen molempien arjen... Totta kai ymmärrän sen, että puhutaan niistä viikonloppuisista, tottahan ne isät niitä lapsiansa hemmottelee ja lapsi menee mielellään sinne ja se kuva lapsella on se, että on ihana isä ja sillä on aina aikaa, mut todellisuus on ihan toista jos olis koko ajan yhdessä. Koska ei kukaan kykene sataprosenttisesti olemaan lapsensa kanssa samalla lailla kuin viikonloppuna. Että on ihan hyvä, että näkee myös sen arjen. Että ei niinku oo aikaa, vaikkakin haluais, mutta ei... “

Toinen äiti kuvailee arjen jakamisen merkitystä näin:

”Mä inhoan sellaista tilannetta, kun on viikonloppuäitejä tai -isiä, jotka sitten, joiden luo lapsi tulee käymään, ne ei ehdi kotiutua, ne ei ehdi muodostaa sitä yhteistä arkea. Sitten se on vaan sitä, että isi ostaa sitä ja tätä, äiti ostaa sitä ja tätä. Silloin arkivanhemmalle jää kaikki risti komentaa ja olla se ikävä ja se toinen sille jää risti maksaa kaikki. Mun mielestä se ei ole vanhemmuutta, vanhemmuuden oikeassa merkityksessä.”

Motiivit ratkaisulle voivat lähteä myös omista lapsuuden kokemuksista. Äiti,

joka pitää tärkeänä sitä, että lapsi elää kummankin vanhemman kanssa arkea ja vanhemmat jakavat kasvatusvastuun tasapuolisesti toteaa haastattelun lopussa näin:

Mä oon ite elänyt mun äitini kanssa kahdestaan. Vaikka meitä lapsia oli muuallakin ... (?). Niin mulla on sisaruksia äidin puolelta kaksi siskoa ja yks veli ja isän puolelta näitä löytyy, joita mä en oo koskaan tavannut edes. Ja isäni mä oon itsekin tavannut viimeksi kun mä olin 9-vuotias ja mä oon kaivannut, että olis kiva hänen kanssaan jutella ja tavata ja rupertella ja soittanut 14-vuotiaana, ...mutta hän ei ole halunnut tavata...

Jotkut haastateltavista näkevät tilanteen joko tai -asetelmana. He ajattelevat, että ilman lapsen ajan puolittamista suhde toiseen vanhempaan katkeaa kokonaan. Selkeimmin tällainen tilanne tuli esiin yhden äidin kertomana tilanteessa, jossa isä on uhannut olla tapaamatta lasta kokonaan, äiti perustelee vuoroviikkosysteemiä lapsen näkökulmasta:

”Kyllähän se Pekalle rankkaa olisi jos ei se näkisi... että kyllä se hirveesti ikävöi aina sitten viikolla aina sitä toista kenen luona se ei ole.”

Kysyttäessä äidiltä, onko tämä ratkaisu hänen mielestään heidän tilanteessaan lapsen hyvinvoinnin kannalta paras mahdollinen vaihtoehto, hän toteaa:

”Kyllä mä luulen, että se on niin tärkeitä nähdä molempia vanhempia, että kyllä se kärsisi siitä, että jos se ei näkisi toista. Kyllä se on niin kiintynyt meihin molempiin. Ja ihan molemmissa on kuitenkin omat rytmensä ja omat... mihin se on varmasti tottunut ja täällä ollaan näin ja tuolla ollaan noin.”

Varsinaisen haastattelun loputtua äiti kertoo, että lapsen isällä ei ole omassa lapsuudessaan ollut isää ja siksi isä haluaa, että omalla lapsellaan on isä ja hän on läsnä, tekee ja touhuaa paljon lapsen kanssa.

3.2.3. Lapsen arki

Lapsen arkea vuorotteluasumisessa valottavat mielestäni kotien fyysinen etäisyys, sääntöjen ja kasvatusperiaatteiden yhteneväisyys sekä vanhempien välinen suhde ja yhteistyö. Viimeksi mainittu tekijä osoittautuu mielestäni avainasiaksi lapsen hyvinvoinnin kannalta ja kaikkien osapuolten arjen sujumisessa. Haastatelluista käy ilmi, että lapsen arki vuorotteluasumisessa toteutuu hyvin erilaisin tavoin. Lähes ainut asia, joka toteutui jokaisessa tapauksessa oli se, että lapsi oli päivähoitossa tai kävi koulua yhdessä paikassa kummankin vanhemman luota. Seuraavassa kuvaus kahden lapsen arjesta.

Erään 8-vuotiaan pojan vanhemmat, jotka ovat yksimielisiä ja tyytyväisiä lapsen vuorotteluasumISRatkaisuun kuvailevat lapsen arkea hyvin mutkattomaksi. Lapsi oli 2-vuotias vanhempien erotessa ja melko pian eron jälkeen hän on asunut vuoroviikoin vanhempiensa luona. Hänellä ei siis ole juurikaan muistikuvia ajasta, jolloin hän olisi asunut enemmän toisen vanhemman luona tai yhdessä vanhempiensa kanssa. Vanhempien kodit sijaitsevat 500 metrin etäisyydellä toisistaan ja lapsen koulu on lähellä molempia koteja. Vanhemmat kuvaavat yhteistyötään toimivaksi. He keskustelevat paljon toistensa kanssa ja tapaavat toisiaan esimerkiksi aamulla työhön matkustaessaan. Jos lapselta unohtuu jokin tavara toisen vanhemman luo, toinen vie sen oikeaan paikkaan. Perhe käy yhdessä kyläilemässä yhteisen tuttavaperheen luona. Vanhemmat kertovat, että heillä on jonkin verran eroja kasvatusperiaatteissa, mutta kumpikin hyväksyy toisensa tavan hoitaa ja kasvattaa lasta. Koska isällä on auto, hän kuljettaa lapsen harrastuksiin, joihin äitikin saattaa joskus mennä mukaan. Vanhemmat vaihtavat joskus hoitovuorojaan keskenään, jos hoitovastuussa olevalla vanhemmalla on jokin este hoitaa lasta. Kotien vaihtoajassa otetaan huomioon myös lapsen oma toive.

Vanhemmat kuvailevat poikaa kiltiksi, tasapainoiseksi ja rauhalliseksi. Kumpikin vanhempi kertoo lapsen ja vanhempien tilanteesta hyvin samansuuntaisesti. Kun isältä kysyttiin, mitä vaikeuksia tällaisessa vuorottelujärjestelmässä lapselle voisi tulla, hän totesi:

’No ehkä levottomuutta. Tulee levottomaksi lapsi, kun on tätä vaihtamista, että. Mutta pikemminkin päinvastoin, että hän on sellainen rauhallinen, keskittymiskykyinen kuitenkin. Eikä mitenkään

passiivinenkaan, että ei sillä lailla rauhallinen, ihan vauhdikas ja semmonen että on riehumista myös. Kuitenkin keskittymiskykyä (on) ja levottomuutta ei ollenkaan.

K: Koulu menee hyvin ja... (haastattelija)

V: Joo. Koulussa hän tykkää olla.

K: No se on tietysti se tärkeä asia. (haastattelija)

V: Jos on rauhallinen. Ehkä hän on tullut vanhempaansa, ehkä sekin vaikuttaa, sillä lailla vähän samantyyppinen, ehkä sekin vaikuttaa, miten sitä kasvatusta... onko se niin, että äkkiä nyt äidille ja äkkiä mennään ja ... me ollaan tehty rauhallisesti, että lähdetään pehmeästi, että ei lähtö ole nyt juuri tällä sekunnilla. Sekin voi vaikuttaa siihen, että ne vaihtopäivät ei oo niin vaikeita.”

Myös pojan äiti oli miettinyt alussa samoja asioita, mutta tullut siihen lopputulokseen, että lapsi voi hyvin ja on ylpeä siitä, että hänellä on kaksi kotia. Vanhemmat toimivat monin tavoin yhdessä lapsen parhaaksi. Etenkin äiti korostaa sitä, että he puhuvat toistensa kanssa paljon. Yhteistyö ei alussa ole toiminut ongelmitta, mutta ajan kuluessa se on parantunut. Isä toteaa:

”Siinä oli alussa vähän enemmän jännitettä, mutta eipä sitä yleen­ sä lapsen ollessa näitä käsitelty.”

Äiti kertoo:

”Ei me olla riidellyt sen jälkeen, kun asiat on sovittu. Ja se on tärkeintä, että... jos meillä on jotain riitaa ollut niin se on melkein ollut puhelimen tai tekstiviestien välityksellä, ettei me olla riidellyt ainakaan niin että Pauli olisi sitä kuullut.”

Raha-asioita isä kuvaa kaikkein pienimmiksi ongelmiksi:

”Kyllä molemmat halua kuitenkin ehkä tavallaan, että on hyvä omatunto, kun toi osti pyörän niin mun pitää ostaa seuraavalla kerralla jotain. Ei ole kyllä tarvinnut – kauheasti neuvotellaan. Se

menee aika tasaisesti ne kustannukset. Enkä oikeastaan ole halunnut sitä rahapuolta turhaan korostaa. Että se ostetaan, mikä tarvitaan.”

Puhuttaessa muista vaihtoehtoista lapsen asumisen suhteen, kumpikin vanhempi kertoi olevansa halukas huomioimaan lapsen oman mielipiteen, mikäli hän myöhemmin haluaisi asua vain toisen vanhemman luona. Vanhemmat ovat keskustelleet tulevaisuudesta yhdessä ja pojan äiti toteaa:

”Se on mahdollista (että lapsi haluaa muuttaa yhteen paikkaan asumaan). Mut me ollaan niin paljon puhuttu Penan kanssa tästä, että kaikista vaihtoehtoista, et mä luulen, että helpompaa on aina asioida, jos tulee vastaan asioita kun niistä on puhuttu. Niistä on jo tavallaan sanattomat sopimukset tehty. Jos näin on, niin sitte toimitaan sen mukaan. On helppo tietysti puhua kun lapsi on kaksivuotias, siitä mitä on kun lapsi on 14-vuotias, mutta sitten kun se on 14-vuotias ja kun tällainen tilanne tulee vastaan, niin ainakin siitä asiasta on jo puhuttu...”

Haastattelun lopussa äiti antaa neuvon kaikille erossa asuville vanhemmille: vain puhumalla toisen kanssa voit tietää, mitä toinen todella ajattelee.

Pienen tytön arki asuen vuorotellen vanhempiansa luona, isällä 6 ja äidillä 8 päivää kerrallaan, on melko säännöllistä. Tuttu päiväkotijärjestelmä ja perheen yhteinen koti kuuluvat edelleen arkeen. Äiti, jonka luona lapsi viettää enemmän aikaa on muuttanut parinsadan metrin etäisyydelle. Vaihdot kotien välillä tapahtuvat säännöllisesti ja päiväkodin kautta. Isä kertoo, että samat lapset, jotka kävivät ennen vanhempien eroa, käyvät heillä edelleen kylässä. Isä kertoo lasten äitien olevan häneen yhteydessä. Hän kertoo halunneensa pitää muutokset lapsen elämässä mahdollisimman vähäisinä. Vanhemmat viettävät vapaa-aikaa kumpikin omalla tavallaan lapsen kanssa.

Keskinäistä yhteistyötä ja kommunikointia tytön vanhemmilla ei ole. Vanhempien välit ovat tulehtuneet ja luottamus toisiinsa vanhempina on heikkoa. Yhteistyön puuttuminen arjessa tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kumpikin vanhempi hankkii lapselle kaikki vaatteet ja vapaa-ajan varusteet. Äiti ajattelee, että

lapsi voisi aloittaa jonkun harrastuksen, mutta hän jättää asian sikseen, koska hän ei pidä mahdollisena sitä, että hän pyytäisi isää osallistumaan lapsen harrastukseen viemiseen omalla hoitovuorollaan. Tosin äiti ajattelee, että tulevaisuudessa tällaiset asiat tulee saada hoitumaan. Vanhemmat kertovat heillä olleen erilaisia näkemyksiä lapsen hoidosta yhdessä asuessaankin. Toimiessaan nyt itse parhaaksi katsomallaan tavalla, he perustelevat omaa tapaansa toimia oikein ja tuovat esiin samalla epäluottamusta toisen vanhemman tapaan toimia. Isä tuo moneen otteeseen esiin katkeruuttaan ja sitä, että ei ole kokenut oikeudenmukaiseksi esimerkiksi tavaroiden jakoa erossa. Hänen mukaansa äiti on ottanut mukaansa kaikki lapsen vaatteet ja muut tavarat, jotka hän on halunnut. Ne, mitä äiti ei ole halunnut, ovat jääneet isälle. Isä kokee tilanteen edelleen ongelmallisena:

“Joo. ... meillä on ehkä semmoista ongelmaa vielä, että niitä vaatteita, mitä Laura itse vie esim. minulta tarhaan, niin niitä ei palauteta takaisin. Me joudutaan aika tarkkaan katsomaan, että mitä vaatteita Lauralla on aina silloin, kun hän tulee tarhasta. Siinä on vähän sellaista, sen lisäksi, että on molemmilla vaatteet, niin äidin puolelta niitä ei myöskään palauteta. Että semmosta hakemista siinä on ollut. Tämmöisiä ihan normaaleja villasukista lapsiin, hattuihin,... lopulta on tullut niin että mä joka kerta ostan uusia...”

Vanhempien välinen kommunikointi rajoittuu sähköposti- ja tekstiviesteihin, mutta joskus myös puhelinkeskusteluihin. Kysyttäessä, miten usein he ovat yhteydessä toisiinsa isä vastaa:

V: “Viimeisen kahden kuukauden aikana hyvin vähän. En osaa sanoa... No ainakin kerran viikossa niin että, kun se vaihto on edessä me soitetaan molemmat Lauralle, että se vaihto on seuraavana päivänä, että Laura muistaa sen ja asennoituu siihen sillä tavalla, että seuraavana päivänä tulee äiti hakemaan tai sitten isä hakee.”

K: Puhutteko te vanhemmat siinä toisillenne? (haastattelija)

V: “No ei me oikeastaan puhuta keskenämme edes, että jotain asiallista pitää kyllä puhua, mutta ei me keskenämme mistään paljon keskustella.”

Lapsen arjesta toisen vanhemman luona kummallakaan vanhemmalla ei ole tietoa. Lapsen päiväkodista kumpikin vanhempi saa omat tiedotteensa. Isä kokee ongelmallisena sen, että he eivät voi olla täysin selvillä siitä, mitä lapsen elämässä tapahtuu. Vanhemmat ovat käyneet perheneuvolassa ja siellä pystyneet neuvottelemalla ratkaisemaan joitakin lapsen asioita, mutta isä olisi edelleen halukas jatkamaan perheneuvolakäyntejä, joihin hänen mukaansa äiti ei suostu:

V: "... mä haluan olla selvillä (mitä lapsen elämässä tapahtuu), mutta tämä historiahan on sellainen, että Päivillä on enemmän ajatuksia, että mitä vähemmän mä olen selvillä hänen tekemisistään, sen parempi. Että hän ei halua, hän ei ole kertonut minulle viimeiseen kahteen vuoteen mitään hänen tekemisistään ja hänen vastaus on ollut aina se, että se ei kuulu minulle missä hän on, mitä hän tekee ja tällä hetkellä mua kiinnostaa ainoastaan se, että mitä lapselle kuuluu ja mitä lapsen kanssa tehdään ja niin edelleen. Hän ei suostu keskustelemaan edes siitä. Tässä on meillä vähän ehkä rasitteena se, että mitä tähän eroamiseen on johtaneet, ne syyt. Se asia ei kuulu nyt tähän mitenkään."

K: – Eli se on vähän jäänyt käsittelemättä, se parisuhde? (haastattelija)

"Joo ja Päivi ei halua käsitellä sitä, että mä olen ilmoittanut meidät perheneuvolaan sen takia, että ne käsiteltäis ja sekä myös tuonne parisuhdeneuvontaan, mutta hän ei halua käsitellä."

Äiti ei näe keskusteluyhteydelle sijaa tilanteessa, jossa isä on vienyt asian oikeuteen ja päivää ennen oikeuden istuntoa perunut hakemuksensa. Hänen mukaansa:

"Tärkeintä olisi siinä vaiheessa, että molemmat pystyy hanskamaan sen tilanteen niin, että tytär kärsii mahdollisimman vähän. Tavallaan pystyy luomaan niitä onnellisia hetkiä siellä uudessa kotona, että pystyy olemaan mollaamatta toista ja ..."

Hänen näkemyksiään tilanteesta kuvaa seuraavat ajatukset:

”Joo. Oikeastaan mitään ei kulje (lapsen vaatteista ja muista varusteista). Molemmilla on täysi varustus. Erkki osti luistimet lahjaksi Lauralle ja mä oon vähän ajatellut, että se olisi sen verran fiksu, että se laittais niitä välillä mukaan, mutta eipä niitä koskaan oo tullut ja en mä oo sitten viittinyt. Mä oon joskus siltä pyytännyt jotakin ja se on ollut niin hankalaa ja ällöttävää se keskustelujen tai tekstiviestien taso, että en mä sitte ole viittinyt. ...Lauran vaatteistahan suurin osa jäi Erkille. Mä ajattelin, että me pystyttäis yhdessä ne käymään läpi ja kattomaan mitä kummasakin paikassa on ja ... siihenkään ei pystytty. Periaatteessa molemmilla on omat ja omat lelut ... sinänsä luistimissa ja suksissa ja jatkossa fillareissa ja tämmösissä, musta siinä ei ole mitään järkeä, että niitä on monet.”

3.2.4. Vanhemman arki

Lapsen viettäessä vuorotellen yhtä paljon aikaa kummankin vanhempansa kanssa vanhemman arki jaksottuu yleensä vuoroin työlle omistautumiseen ja vuoroin lapsen kanssa täysipainoiseen yhdessäoloon. Haastateltavista kaikki kertoivat jollain tapaa painottavansa työskentelyään niihin viikkoihin, jolloin lapsi on toisen vanhemman hoidossa ja mahdollisuuksien mukaan vähentävänsä työaikaansa lapsen ollessa hänen hoidossaan. Vaikka vapaa-aikaa ja aikaa omiin harrastuksiin jäi enemmän, muutama äiti koki ikävöivänsä kovasti lasta tämän ollessa isän luona. Oman hyvinvointinsa kannalta he näkivät tilanteessa hyviä ja huonoja puolia:

”Se mikä on huonoa, niin silloin kuormittaa itseään liikaa. Tekee viikon pari viisitoistatuntisia työpäiviä koko ajan, mutta toisaalta taas pystyy latautumaan. Sitä mun työ joka tapauksessa on ... tää on mun elämää. Siinä mielessä olen ollut hirveen tyytyväinen.”

Eräs äiti kuvaa tilannetta näin:

”Hyvät puolet ennen kaikkea se, että verrattuna siihen, että olisi vaan tapaava osapuoli, niin näkee lasta kuitenkin siihen verrattu-

na paljon. Toisaalta, verrattuna siihen, että olisi itse pääasiallinen huoltaja, niin joutuu luopumaan siitä tapaamisista, että verrattuna siihen, että me asuttais edelleen yhdessä, niin kyllähän se tuntuu, että se aika Pertun kanssa jää vähäisemmäksi, että en mä tätä suunnitellut silloin kun mä halusin lapsen, että kyllähän mä halusin kokopäivälapsen itselleni, että nyt tuntuu, että on yhtäkkiä taas puolet ajasta äiti ja puolet ajasta joku citysinkku. Mutta, onhan siinäkin tavallaan puolensa, kuin äsken puhuin tästä vapaa-ajan merkityksestä, että on sitten sitä omaa elämää sen kodin ulkopuolella... se on tietysti positiivista. Mutta mielelläni tapaisin Perttua enemmän.

Myös vanhempien arjen sujumista helpottaisi, jos heillä olisi toimiva kommunikaatio. Yhden lapsen vanhemmat toteuttava lapsen vuorotteluasumista joustavasti vanhempien epäsäännöllisten työaikojen vuoksi. Pojan isä kuvaa tilannetta näin:

”Musta tuntuu tietysti siltä, että mä oon varmaan se joka joustaa, mutta se voi olla että itse vaan ajattelee niin, että miten minä joudun aina joustamaan, mutta ... tietysti jos olisi ihan selkeät säännöt, että Tuomas on viikon sun luona ja viikon mun luona niin siinä ei ole enää mitään sanomista, mutta nyt kun on tämmöinen täysin joustava systeemi ... niin siinä tulee varmaan sellaisia ajatuksia ... aikataulun tekeminen voisi sujua ehkä paremminkin.”

Hän kokee lapsen äidin sanelevan, miten asiat järjestetään:

”... hän (lapsen äiti) on enemmänkin sen tyylinen että se sanoo miten tehdään ja ... että jos halutaan yhdessä päättää asioista, niin se ei oikein onnistu, että mä vähän aikaa kuuntelen ja sitten mä en jaksa enää kuunnella ja lähden pois.

Lapsen äiti näkee tilanteen omalta kannaltaan niin, että isä ei informoi häntä ja että hän äitinä on aina se osapuoli, joka joustaa. Äiti pohtii siihen liittyviä syitä:

“No, en tiedä kuinka suuri osa tästä ongelmasta johtuu siitä että Tero on minulle erittäin vihainen edelleenkin ja kuinka suuri osa ongelmasta johtuu persoonallisuuskysymyksistä, koska loppujen lopuksi hän on aina ollut sellainen, että en tiedä, että onko se sitä, että hän vaan ei osaa ajatella sillä tavalla. Se on taas sellainen asia, mihin ei voi vaikuttaa, mutta ehkä ajan mittaan hän osaa suhtautua minuun hieman rennommin. Sitä mä toivoisin, mutta jos hän ottaa semmoisen asenteen, että... Mä olen yrittänyt kuitenkin, kun me ollaan yhteisen lapsen vanhempia, niin kyllä meidän pitäisi tulla toimeen keskenään.”

Äiti kertoo olevansa tottunut järjestelemään työasioitaan niin, että voi esimerkiksi jäädä yllättäen kotiin lapsen sairastuttua tai vaikkapa ottaa lapsen työpaikalleen mukaan tarpeen vaatiessa:

“Mun töihin Tuomaksen voi helpommin ottaa mukaan ja mun työ joustaa kyllä helpommin. Kyllä se tietysti ärsyttää, jos siirtää palaveria kolmeen kertaan, mutta ... se on ehkä ylipäänsäkin äitiyden ongelma ... ehkä se on myös persoonakysymys. Teron persoona ei ehkä ole sellainen, joka järjestelisi asioitaan, vaan hän aina odottaa, että ne järjestyy. Se on miehille se yleisempi ilmiö.”

3.3. Pohdinta

Kuten aihetta käsittelevä tutkimustieto ja kirjallisuuskin osoittavat, ei ole olemassa yksiselitteistä vastausta vuorotteluasumisen soveltuvuudesta erolapsille.

Tätä selvitystä varten kerätty aineisto luo käsityksen asiasta vanhempien kertomana. Lasten omien kokemusten selvittäminen olisi aiheen jatkotutkimuksen kannalta erityisen tärkeää.

Kerätyn aineiston perusteella lapsen arki vuorotteluasumisessa toteutuu hyvin usealla tavalla helsinkiläisissä perheissä. Lapsen vuorottelevaan asumiseen päätyminen perusteena on usein vanhempien välinen oikeudenmukaisuus ja kompromissi vanhempien väliseen kiistaan; ratkaisu tehtiin, koska toinen vanhempi ei olisi suostunut siihen, että lapsi asuisi toisen luona. Vanhemmat perustelevat

ratkaisua toki myös lapsen edun näkökulmasta: lapsi säilyttää läheisen suhteen kumpaankin vanhempaansa ja lapselle on tärkeää elää arkea kummankin vanhemmansa kanssa huolimatta siitä, että vanhemmat asuvat eri paikoissa. Näennäisesti yksimielinen ratkaisu kätkee taakseen hyvinkin ristiriitaisia ajatuksia ja tunteuksia lapsen tarpeista ja ratkaisun oikeudenmukaisuudesta vanhempien näkökulmasta.

Vanhempien tekemät ratkaisut lapsen elämän järjestämiseksi kertovat omalta osaltaan siitä kenen tarpeista käsin lapsen vuorotteluasumiseen on päädytty. Kaksi kotia voivat sijaita fyysisesti niin lähekkäin, että lapsella säilyy sama lähiympäristö siihen kuuluvine ihmisineen tai hänen elämänsä jakaantuu kahteen eri elinpiiriin, joista toiseen kuuluu toinen vanhempi, päiväkotia tai koulu kaveripiireineen ja toiseen toinen vanhempi läheisineen kokonaan erilaisessa lähiympäristössä. Joillekin vanhemmille esittämäni kysymys: – Minkä kodin lapsi kokee omaksi kodikseen, herätti hämmennystä. Kummallakin vanhemmalla on oma koti, mutta minkä lapsi kokee kodikseen? Onko hänellä kaksi kotia vai erikseen äidin koti ja isän koti, mutta ei omaa kotia lainkaan?

Vanhempien toimiva yhteistyö lapsen asioissa viestii lapselle, että hänen tarpeensa ovat tärkeitä ja vastuu hänen asioistaan on aikuisilla, jotka ajattelevat hänen parastaan. On varmaankin epärealistista odottaa, että eron päätyneiden puolisoitten keskinäinen yhteistyö vanhemmuudessa toimisi heti eron jälkeen mutkattomasti, mutta saattaa olla että lapsen vuorotteluasumisratkaisu pakottaa vanhempia toimimaan yhdessä ja aikaa myöten yhteistyö onnistuu. Joskus lapsen asumisen puolittaminen rauhoittaa vanhempien välistä tilannetta. Parhaassa tapauksessa vanhemmat näkevät yhteisenä päämääränään järjestää yhdessä lapselle mahdollisimman hyvä kasvuympäristö. Silloin kun vanhempien välinen yhteistyö ja kommunikointi eivät ala toimia, lapsi elää tilanteessa, jossa hänellä on kaksi erillistä kotia, joissa hän elää kahta erillistä elämää ilman, että vanhemmat olisivat juurikaan tekemisissä toistensa kanssa. Vanhempien välisen suhteen pysyessä tulehtuneena lapsen ajan puolittaminen on ainut tekijä, joka pitää tilanteen ”tasapainossa”. Tällaisessa tilanteessa aikuisen tarpeet ovat ohittaneet lapsen tarpeet.

Ajan jakamisella tasan vanhempien kesken lapsen kummankin vanhemman kanssa viettämä aika ikään kuin tiivistyy; vanhempi pyrkii panostamaan lapsensa kanssa viettämäänsä aikaan enemmän, koska hän on puolet ajasta erossa lapses-

taan. Keskittymällä työntekoon ja “aikuisten maailmaan” vanhempi samalla latautuu lapsen kanssa viettämäänsä aikaa varten. Lapselle tarjoutuu “laatu-aikaa” kummankin vanhempansa kanssa. Kun vanhempien tekemä ratkaisu lapsen vuorottelevasta asumisesta perustuu kompromissiin, johon toinen vanhempi on ikään kuin pakotettu suostumaan, tilanne saattaa vaikuttaa lapsen ja vanhemman väliseen jokapäiväiseen vuorovaikutukseen. Ratkaisua lapsen kannalta huonona pitävä vanhempi pyrkii elämään luovimalla ja joustuen lapsen hyvinvoinnin ja toisen vanhemman tahdon välisessä ristiriitaisessa tilassa. Vanhempi ei halua rajoittaa lasta niin paljon eikä tuottaa pettymyksiä, joita “normaaleissa olosuhteissa” joutuu luonnollisesti aiheuttamaan.

Ajan jakaminen tasan vanhempien kesken asettaa vanhemmat keskenään samanarvoiseen asemaan, mutta miltä tilanne lapsen näkökulmasta näyttää? Onko lapsella kaksi pääasiallista vanhempaa, ns. arkivanhempaa vai onko hänellä kaksi tapaajavanhempaa? Lapsi elää ja kehittyy koko ajan. Vanhemman tehtävä on tukea lapsen kehitystä ja olla mukana lapsen arjessa: lohduttaa, jakaa kokemuksia ja ajatuksia, auttaa tunteiden käsittelyssä... Miten vanhempi pysyy “ajan tasalla” lapsen elämässä, kun kosketus lapsen arkipäivään katkeaa säännöllisesti? Miten lapsi tuntee olevansa osa perhettä, joka jatkaa elämäänsä hänen poissa ollessaan. Lapsi palaa taas takaisin toisenlaiseen tilanteeseen kuin mistä hän lähti. Voiko lapsi saavuttaa laadullisesti samanlaisen suhteen kahteen vanhempaan viettämällä tasapuolisesti aikaa molempien kanssa verrattuna suhteeseen, joka syntyy yhteen vanhempaan, jonka luona hän pääasiallisesti asuu? Jääkö lapsen suhde kumpaankin vanhempaan etäisemmäksi tai laadullisesti toisenlaiseksi verrattuna siihen, että hänellä olisi yksi huoltaja, jonka kanssa viettäisi pääosan ajastaan?

Haastattelujen “sivutuotteena”, varsinaisten haastattelukysymysten ulkopuolelta, haastateltavat tekivät viittauksia joko omaan tai toisen vanhemman lapsuuteen. Muutaman haastateltavan kertomuksista tuli esiin tarve korjata oman lapsensa kohdalla se, minkä vanhempi itse on kokenut lapsuudessaan menetyksenä: Koska vanhemmalla itsellään ei ole ollut lapsuudessaan yhteyttä toiseen vanhempansa, hän haluaa korjata tilanteen oman lapsensa kohdalla. Varmistaakseen suhteen säilymisen he ovat päätyneet lapsen ajan jakamiseen tasan molempien vanhempien kanssa. Pelkät viikonlopputapaamiset eivät riitä. Tilanteessa, jossa toinen vanhempi ei kykene ylläpitämään suhdetta lapseen muulla ehdolla kuin jakamalla lapsen ajan tasan toisen vanhemman kanssa, joudutaan vaikean eetti-

sen ongelman eteen. Jos olosuhteet lapsen vuorotteluasumiselle eivät ole lapsen kannalta hyvät – vanhempien yhteistyö ei toimi, vanhemmat eivät asu lähekkäin, toinen vanhemmista ei pidä ratkaisua lapsen kannalta hyvänä, mikä tällöin on lapsen etu? Onko lapsen etu olla joustava ja sopeutua tähän tilanteeseen, jos toinen vaihtoehto on menettää yhteys toiseen vanhempaan kokonaan? Menetys lapselle on erilainen, jos suhde vanhempaan katkeaa verrattuna siihen, että suhdetta ei olisi koskaan kunnolla syntynytkään.

“...Viikko siellä ja toinen täällä. Eihän se kenestäkään hauskaa ole”, toteaa eräs haastateltu isä. Koska lapsi joutuu maksamaan aina jonkin hinnan siitä, että hänellä on kaksi arkivanhempaa, tulisi vanhempien omalta osaltaan tarkkaan pohtia, ovatko lapsen olosuhteet muilta osin mahdollisimman optimaaliset tämän järjestelyn toteuttamiseen. Vanhemman sitoutuessa tehtyyn ratkaisuun ja pyrkiessä toimimaan lapsen parhaaksi yhteistyössä toisen vanhemman kanssa hän luo lapselle turvallisuudentunnetta. Kun vanhemmalla on varmuus, lapsikin voi kokea turvallisuutta.

LÄHTEET:

- Bauserman, Robert (2002) Child Adjustment in Joint-Custody Versus Sole – Custody Arrangements: A Meta-Analytic Review. *Journal of Psychology*, Vol. 16, No. 1, 91–102.
- Furstenberg, F. & Cherlin, A. (1991). *Divided families: What happens to children when parents part*. Cambridge: Harvard University Press.
- Hokkanen, Tiina (2002) "Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää": Vanhempien ja lasten väliset suhteet. Teoksessa Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.). *Perhe ja vanhemmuus: Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Kaltenborn, Karl-Franz (2001) Children's and young people's experiences in various residential arrangements: A longitudinal study to evaluate criteria for custody and residence decision making. *British Journal of social work*, 31, 81–117.
- Kuronen, Marjo (2003) Eronnut perhe? Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toim.): *Perhe murroksessa, kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, (Yliopistopaino)
- Litmala, Marjukka (2001) Avioero prosessin piirteet, Tutkimus helsinkiläisistä avioeroista vuonna 2000. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 55. Helsinki.
- Mindrup, Bruce (2001) Personal characteristics of successful co-parents post-divorce. http://www.lib.global.umi.com/dissertations/preview_all/3029712.
- Mo-Yee Lee (2002) A Model of Children's Postdivorce Behavioral Adjustment in Maternal- and Dual-Residence Arrangements. *Journal of Family Issues*, Vol. 23 No 5, 672–697.
- Sairanen, Raija (kevät 2004) Vuorotteluasuminen. Ajatuksia lapsen asumisesta vuorotellen vanhempiensa perheissä. Julkaisematon perheterapiakoulutuksen lopputyö.
- Sinkkonen, Jari ja Kalland, Mirjam (2001) Johdanto: Ihminen tarvitsee toisten läheisyyttä ja turvaa. Teoksessa Sinkkonen, Jari ja Kalland, Mirjam (toim.): *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY.
- Socialstyrelsen (2001) Växelvis boende – Att bo hos pappa och mamma fast de inte bor tillsammans. STAKES Tilastotiedote 10/2003 Lapsen elatus ja huolto 1998–2002.
- Taskinen, Sirpa (2001). Lapsen etu erotilanteessa. Opas sosiaalitoimelle. Stakes, oppaita 46. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.
- Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli (2003) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turkat, Ira Daniel (2002) Shared Parenting Dysfunction. *The American Journal of Family Therapy*, Vol. 30, 385–393.
- Öberg, Gunnar ja Bente (2002): *Vuxna skilsmässobarn berättar*. Stockholm: Prisma
- Öberg, Gunnar ja Bente (2000): *Skiljas – men inte från barnen*. Stockholm: Natur och Kultur

Perheasiain toimiston tutkimus lapsen vuorottelevasta asumisesta 2003–2004

Perheasiain toimistossa tehdään kartoitusta lapsen vuorotteluasumisesta vanhempiensa luona, toisin sanoen lapsi on kirjoilla toisen vanhempansa luona, mutta viettää aikaansa kummankin vanhempansa luona yhtä paljon. Tavoitteena on koota tietoa siitä minkälaisissa olosuhteissa ja elämäntilanteissa sekä millaisin perusteluin helsinkiläiset vanhemmat sopivat lapsensa vuorotteluasumisesta. Lisäksi kootaan yhteen asiaa koskevaa aiempaa tutkimustietoa.

Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda lisää tietoa niin vanhemmille kuin sopimukset vahvistaville työntekijöille mietittäessä lapsen edun mukaista ratkaisua asumis- ja tapaamisoikeusasioissa erotilanteessa. Tavoitteena on saada selvyyttä siihen millaisin edellytyksin vuorotteluasumista voidaan pitää lapsen edun mukaisena ratkaisuna.

Aihetta koskeva kysely suoritetaan 1.9.2003–28.2.2004. Pyydän teitä ystävällisesti täyttämään oheisen kyselylomakkeen ja antamaan sen täytettynä sopimukset vahvistavalle lastenvalvojalle tai sosiaalityöntekijälle. Tutkimuksen toisessa vaiheessa haastattelen teemahaastattelulla osaa kyselyyn vastanneista asiakkaista. Mikäli olet valmis ja halukas osallistumaan haastatteluun, kirjoittaisitko yhteystietosi haastattelulomakkeen loppuun.

Mikäli sinulla on kysyttävää tutkimuksesta, ota yhteyttä allekirjoittaneeseen.

Yhteistyöstä jo etukäteen kiittäen:

Raija Panttila
Sosiaalityöntekijä
Perheasiain toimisto

Lapsen vuorotteleva asuminen -kyselylomake

Vastaaja äiti isä

1) Vanhemman ikä: _____

- 2) Vanhemman koulutus: Perusaste
 Ammatillinen koulutus
 Opistoaste/amk
 Korkeakoulu

3) Vanhemman ammatti ja työ: _____

- Asema työelämässä: alempi toimihenkilö
 ylempi toimihenkilö
 työntekijä
 yrittäjä tai työnantaja
 työtön
 jokin muu, mikä: _____

4) Päivittäinen työaika työmatkoineen klo: _____ - klo: _____

Muu normaalista työajasta poikkeava työskentely (vuorotyö, työmatkat, koulutus yms.)

---

5) Vanhemmat asuneet yhdessä _____ vuotta Vanhemmat ovat muuttaneet erilleen, milloin? _____ Vanhemmat eivät ole asuneet yhdessä

6) Sopimusta koskevien lasten lukumäärä, ikä/iät ja sukupuoli (merkitse esim.: poika 10 v., tyttö 3 v.)

7a) Lapsen/lasten asuminen (kumman vanhemman luona kirjoilla)

---

b) Lapsen/lasten tapaamisoikeus (miten sopimusta toteutetaan käytännössä?)

- 8) Onko kyseessä 1. sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, vai
 Sopimuksen muutos tai tarkentaminen?
– Jos lapsen vuorotteleva asuminen on jo toteutunut käytännössä, miten kauan sitä on kestänyt?

_____

- 9) Vanhempien nykyisten asuntojen etäisyys toisistaan ja kotikunta, jos jokin muu kuin Helsinki

_____
_____

- 10) Onko lapsi/lapset koulussa tai päivähoitossa äidin vai isän kodin läheisyydessä vai jossain muualla?

_____
_____

- Jos muualla, johtuuko vuorottelevasta asumisesta vai jostakin muusta syystä (esim. erikoiskoulu)?

_____
_____

- 11) Onko lapsen vuorotteleva asuminen tarkoitettu väliaikaiseksi pysyväksi
– Jos väliaikainen, miksi?

_____
_____
_____

- 12) Numeroi tärkeysjärjestyksessä (1, 2, 3 ...) ratkaisun taustalla olevat keskeiset syyt

- ___ elatusvastuun jakaminen
___ lapsen hoitojärjestelyt (esim. vanhempien vuorotyöstä johtuen)
___ lapsen oma toive
___ lapsen tarve säilyttää suhde kumpaankin vanhempaansa
___ vanhemman halu elää arkea lapsen kanssa
___ kasvatusvastuun jakaminen lapsesta tasapuolisesti vanhempien kesken
___ vanhempien välisen kiistan välttäminen
___ jokin muu, mikä?

_____
_____
_____

13) Miten jaatte vastuun lapsesta aiheutuvista kuluista?

elatussopimus

vanhempien sopimat tarkat vastualueet kummallakin vanhemmalla, miten?

---

kumpikin vanhempi huolehtii tilanteen mukaan

14) Kuka tehnyt aloitteen vuorottelevasta asumisesta?

---

15) Miten kuvailisit yhteistyötäsi lapsen toisen vanhemman kanssa?

keskustelemme lapsen/lasten asioista lähes päivittäin, yhteistyö on erittäin toimivaa

keskustelemme tarvittaessa lapsen/lasten asioista, yhteistyö toimii

keskustelemme vain välttämättömistä lasta/lapsia koskevista asioista

emme keskustele toistemme kanssa, pakolliset asiat hoidetaan tekstiviestein tms.

Muuta huomioon otettavaa:

Nimi ja yhteystiedot:

Kiitos vastauksestasi!

VANHEMMAN HAASTATTELU

- Taustatiedot: tarkistetaan kyselylomakkeeseen tehdyt vastaukset, pitävätkö vielä paikkansa, miten pitkään vuorotteluasuminen on ollut voimassa?
  - Miten päätös lapsen vuorottelevasta asumisesta tehtiin?
  - Miten arvioit ratkaisun taustalla olevien syiden pitäneen paikkansa (kyselylomakkeessa), oletko vielä samaa mieltä? jos et, miksi?

Lapsen arki

- Perheen käytännön elämä: päivärytmi; lapsen huolehtiminen kouluun/ päiväkotiin, paluu kotiin, harrastukset, iltatoimet, nukkumaanmeno (kunkin lapsen kohdalla erikseen)
- Onko päivärytmi samanlainen molemmissa kodeissa?

Millä tavalla vuorotteluasuminen on toteutunut käytännössä?

- Miten lapsen siirtymisestä paikasta toiseen sovitaan, säännöllisyys/epäsäännöllisyys
- Lapsen:
  - Tavarat ja vaatteet
  - Kaverisuhteet
    - ovatko samat molemmissa kodeissa?
  - Muut sosiaaliset suhteet, sukulaiset
  - Säännöllisyys koulunkäynnissä, päiväkodissa olemisessa
  - Kertooko lapsi toisen vanhemman luona tapahtuneista asioista, ihmisistä?
  - Tiedonkulku lapsen asioista vanhempien kesken
  - Lapsen omat kokemukset: miten lapsi itse ilmaissut kokemuksiaan?
- Säännöt molemmissa kodeissa
  - Ovatko samanlaiset molemmissa kodeissa?

Vanhempien omakohtainen kokemus:

- Onko jokin asia toiminut eri tavalla kuin suunnittelit/odotit? Mikä?
  - Miten raha-asiat ovat toimineet?

Vuorotteluasumisen huonot ja hyvät puolet lapsen kannalta?

- Muutokset lapsessa, lapsen käyttäytymisessä ennen eroa/eron jälkeen
- Onko ratkaisu lapsen hyvinvoinnin kannalta paras mahdollinen vaihtoehto? Vai huonoista vaihtoehdoista paras?
- Arvioi ratkaisun onnistuneisuutta lapsen hyvinvoinnin kannalta asteikolla 1–10
- Jos kysyttäisiin lapselta, minkä kodin hän vastaisi kodikseen

Vuorotteluasumisen huonot ja hyvät puolet vanhemman kannalta?

- Mitkä asiat sujuneet hyvin, mihin olet tyytymätön?
- Anna arvosana itsestäsi vanhempana ennen eroa ja eron jälkeen

Vanhempien välinen yhteistyö

- Millä tavalla se toimii? Miten usein keskustelette
- Oletko ollut tyytyväinen siihen?
- Miten se on vaikuttanut lapseen?

Oletko tyytyväinen edelleen ratkaisuun?

- Mitä muita vaihtoehtoja lapsen tapaamisten järjestämiseksi voisi olla?
- Mitkä voisivat olla syitä sopimuksen muuttamiseen? (tulevaisuus, lapsen ikä)
- Vanhempien toiveet käynnistä sosiaalityöntekijän tai lastenvalvojan luona: mitä olisit odottanut sopimuksen tekotilanteessa?

